

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดประเด็นตลาดทางเลือก
เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น”

รหัส PDG61E0005

โดย

นายถนัด แสงทอง และ คณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตุลาคม 2561

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดประเด็นตลาดทางเลือก
เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น”

1. นายณัฏ	แสงทอง	หัวหน้าโครงการ
2. นส.จกกล	พารา	ทีมวิจัย
3. นส.ฐิติพร	สกุลจร	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน”ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของ ตนเอง และสามารถนำกระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ อย่าง เป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ”มากกว่า “ผลลัพธ์”เพื่อให้ ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คน ในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น”หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อตอบ “คำถาม”หรือ “ความสงสัย”บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัดโดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อ สงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล”ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน”การ ทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก”มีการ “ทบทวน”ความก้าวหน้า “วิเคราะห์”ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด”กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถ นำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคน ในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบ แผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไข ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือ ทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็น ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่า ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็น อย่างยิ่ง ดังนั้น ด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงได้ปรับรูปแบบ การเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่นและมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดย ไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคง มุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วย ให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย

(Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการ จึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียน โครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตามรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและ เรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

แนวทางการพัฒนาปัจจุบันที่อ้างว่าจะนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนจากฐานรากนั้นมีความสำคัญว่าจะเกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้จริงหรือไม่ในเมื่อโครงการพัฒนาต่างๆที่ปรากฏขึ้นมานั้นดูจะมีคำถามว่าใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์มากกว่ากันระหว่างนายทุน บริษัทเกษตรรายใหญ่กับเกษตรกรรายย่อย อาทิเช่น โครงการพัฒนาคุณภาพการผลิตและเพิ่มมูลค่าผลผลิตข้าวอย่างครบวงจรที่เน้น การส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ และการลดพื้นที่ปลูกข้าว โครงการพัฒนาคุณภาพและเพิ่มมูลค่าผลผลิตอ้อยโรงงาน ที่จะส่งเสริมการขยายตัวของพื้นที่ปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาล นอกจากนี้ยังรวมไปถึงโครงการพัฒนาเช่น การพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งตามแนวตะวันออก - ตะวันตกภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรม การตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ นิคมอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งจะเป็นคำถามสำคัญถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานความมั่นคงอาหารและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์ของชุมชน

ภายใต้สถานการณ์ปัญหาที่เกษตรกร 60% ต้องเช่าที่ดินทำกินและอีกจำนวนมากกำลังจะสูญเสียที่ดินเพราะปัญหานี้สิน เมล็ดพันธุ์ผักและพืชไร่ 90% อยู่ในมือ 4-5 บริษัท การผลิตการเกษตรบางสาขาเช่นการเลี้ยงไก่อยู่ในมือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ผักผลไม้แปรรูปเนื้อมีสารพิษเกินมาตรฐานเฉลี่ยมากกว่า 30-40% ระบบค้าปลีกค้าส่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นการกระจายอาหารมากกว่า 50% อยู่ในมือของบริษัทขนาดใหญ่ คุณภาพชีวิตคนไทยแย่ลง อัตราการตายจากโรคมะเร็ง 74,000 คนต่อปีและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากระบบอาหาร คนไทยได้รับอาหารไม่เพียงพอ 7.3% และน้ำหนักเกินเพราะระบบอาหารที่ไม่สมดุลถึง25% การขับเคลื่อนเพื่อปกป้องคุ้มครองฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ปกป้องคุ้มครองพื้นที่เพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน การผลักดันการผลิตในระบบอินทรีย์ ควบคุมการใช้สารเคมี จึงเป็นประเด็นสำคัญของงานวิจัยท้องถิ่นที่จะสร้างรูปธรรมความความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่นของชุมชนโดยใช้งานวิจัยเข้าไปช่วยพัฒนาระบบการทำตลาดของชุมชนและกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและการผลิตที่ปลอดภัย มีการกระจายรายได้ ผลตอบแทนลงสู่ชุมชน

นายณัฏ แสงทอง

หัวหน้าโครงการวิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดประเด็นตลาดทางเลือก เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ 1) เพื่อสรุปบทเรียน เป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนงานภายใต้ชุดประเด็นตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยและจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ และเตรียมความพร้อมของชุมชนและทีมวิจัยชาวบ้านในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ 3) เพื่อจัดเวทีประชุมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือกฯ จำนวน 5 โครงการ ซึ่งผลการดำเนินงานสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. บทเรียนการทำวิจัยประเด็นตลาดทางเลือกที่ผ่านมาทำให้เห็นถึงรูปแบบตลาดทางเลือกที่หลากหลาย อาทิ

เช่น ตลาดนัด ตลาดเร่ ตลาดในแปลง ตลาดร้านค้า ตลาดเครือข่าย ตลาดบุคคล ตลาดสด(สีเขียว) ตลาดชุมชน ตลาดตำบล และตลาดในจังหวัด ตลาดชุมชนแบบหมู่บ้าน ตลาดชุมชนกึ่งเมือง และตลาดในเมือง โดยเฉพาะรูปแบบตลาดนัดสีเขียวที่ได้มีชุดความรู้ในการจัดตั้งตลาดเขียวที่ชัดเจนและเป็นระบบทั้ง กระบวนการตั้งแต่การตั้งตลาด ระบบมาตรฐานและการควบคุม การสร้างการมีส่วนร่วม โดยพบว่าตลาดทางเลือกเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับฐานการผลิตของเกษตรกรให้เป็นระบบการเกษตรอินทรีย์ที่มีความหลากหลายและปลอดภัย สามารถตอบโจทย์เรื่องการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจของครอบครัวเกษตรกรและชุมชน ช่วยสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่าน แต่ทั้งนี้รูปแบบตลาดทางเลือกยังเป็นรูปแบบตลาดนัด ตลาดชุมชนและตลาดเขียวเป็นหลัก งานวิจัยชุดตลาดทางเลือกต่อมาจึงได้เพิ่มมิติของการทำวิจัยมาเน้นที่การค้นหารูปแบบและช่องทางการตลาดอาหารปลอดภัยที่มากกว่าช่องทางตลาดนัด เพื่อให้เป็นรูปแบบช่องทางตลาดที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น โดยโครงการวิจัยได้เน้นในเรื่องตลาดขายตรงและตลาดค้าส่งหรือตลาดส่งผลผลิตโดยกลุ่มเกษตรกรเองโดยความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้เกิดตลาดทางเลือกรูปแบบอื่นๆคือ 1) รูปแบบตลาดขายตรงหรือตลาดในท้องถิ่นคือ ตลาดนัดในอำเภอหรือในเมือง อาทิเช่น ตลาดเขียวในที่ต่างๆ 2) รูปแบบตลาดแบบสหกรณ์คือการมีหน่วยในการรับซื้อ รวบรวม ผลผลิตในชุมชน เพื่อนำส่งขายต่อ หรือดำเนินการในลักษณะการเข้าไปสนับสนุนการรวมกลุ่ม และประสานกับภาคีหน่วยงานต่างๆในการเข้าถึงตลาดให้กับสมาชิก 3) ตลาดขายส่งคือการขายส่งวัตถุดิบผลผลิตอินทรีย์เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ให้กับร้านอาหาร โรงพยาบาล โรงเรียน ทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น ตลาดทางเลือกเหล่านี้ได้สร้างเศรษฐกิจของระบบอาหารท้องถิ่น เกษตรกรสามารถขายผลผลิตในปริมาณที่มากขึ้นในราคาที่เป็นธรรม อาทิเช่น พริก ข้าวอินทรีย์ แต่ต้องอาศัยกลไกกลางในการจัดการและเชื่อมโยงสินค้า ซึ่งกลไกกลางไม่ได้ทำหน้าที่ขายอย่างเดียวแต่ทำหน้าที่ให้ความรู้ และ ทำความเข้าใจ ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น

2. ได้พัฒนาให้เกิดโครงการวิจัยที่นำไปสู่การสร้างระบบตลาดเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น 5 โครงการ โดยเป็นโครงการหลักหรือชุดโครงการ 1 โครงการและโครงการย่อย

ภายใต้ชุดโครงการอีก 4 โครงการ ประกอบด้วย 1) การยกระดับตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่น 2) โครงการวิจัย การยกระดับตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม ไปสู่การเป็นพื้นที่กระจายอาหารปลอดภัยสู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคาม 3) โครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาตลาดระบบสมาชิกเพื่อกระจายผลผลิตอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพสู่ผู้บริโภคในเมืองขอนแก่น 4) โครงการวิจัยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดพืชผักอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนกุ๊ดทิง-นายม ต.บ้านโนน อ.คำสูง จ.ขอนแก่น 5) โครงการวิจัยการจัดการตลาดอาหารเพื่อสุขภาพของชุมชนจิตตนิยาม อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ผลจากการพัฒนาโครงการในชุดประเด็นตลาดทางเลือก ทำให้ได้ข้อเสนอแนวทางการวิจัยเพื่อการพัฒนาตลาดทางเลือก ท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการตลาดและเชื่อมโยงความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆและกลุ่มผู้บริโภคในการสร้างสรรค์พื้นที่ตลาดเพื่อสร้างเศรษฐกิจและรายได้จากอาหารท้องถิ่นได้ 1)การศึกษาบบาทของตลาดทางเลือกหรือตลาดเขียวในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ 2) การศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่และช่องทางการตลาดทางเลือกของเกษตรกรให้เพิ่มมากขึ้น 3) การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาการตลาดของกลุ่มเกษตรกรในที่ต่างๆ

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ค
บทสรุปผู้บริหาร	
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 ขั้นตอนการศึกษาวิจัย	34
บทที่ 4 ผลการวิจัย	86
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	144
บรรณานุกรม	152

บทที่ 1 บทนำ

การสร้างสรรคและพัฒนาโอกาสทางเศรษฐกิจจากการทำเกษตรกรรมยั่งยืนและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์ ผ่านกระบวนการทำการตลาดจากอาหารท้องถิ่นของชุมชน เป็นคำถามสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างมั่นคง ชุมชนและกลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบความเป็นธรรมทางการตลาด ได้หรือไม่อย่างไร และการพัฒนาตลาดทางเลือกให้เป็นตลาดที่มีสถานะทางสังคม ที่เน้นความเป็นธรรมทั้งในด้านราคาและการซื้อขายแลกเปลี่ยน ความเป็นธรรมต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นรูปแบบตลาดที่สามารถกระจายการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยมากขึ้น เกษตรกรและผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่าง พอเพียง ปลอดภัย เป็นธรรม และยั่งยืน นั้นจะสามารถสร้างมันขึ้นมาได้อย่างไรด้วยรูปแบบและวิธีการไหน

1.1 ความเป็นมาของการพัฒนาชุดประเด็นตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น

ศูนย์ประสานงานเกษตรกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลาง ได้กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานโหนด คือการสร้างเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น โดยมีภารกิจสร้างต้นแบบนวัตกรรมผ่านเครื่องมือ CBR ทั้งนี้ภายใต้ नियามความมั่นคงอาหาร 4 ฐานคือ ฐานการผลิต (เอ็ดได้) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ป่า (หาได้) ฐานวัฒนธรรม ฮีต บุญประเพณีของชุมชน (แลกได้) และ ฐานการตลาด รายได้ รายจ่าย (ซื้อได้) อย่างพอเพียง และ ปลอดภัย คือ “การมีอาหารจากการผลิตได้ หาได้ แลกได้ ซื้อได้ อย่างพอเพียง ปลอดภัย และยั่งยืน อันเป็นการมุ่งเน้นมาที่การทำงาน ฐานการตลาด (ซื้อได้) โดยเชื่อมโยงกับอาหารที่มาจากฐานการผลิต (เอ็ดได้) และ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ป่า (หาได้) ทั้งนี้ประเด็นวิจัยชุดตลาดทางเลือกแม้ว่าจุดสำคัญคือฐานการตลาด แต่ก็เป็ตลาดที่มีความเชื่อมโยงกับทั้งฐานการผลิต ฐานทรัพยากรธรรมชาติและ ฐานวัฒนธรรม เกี่ยวข้องในเรื่องกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับฐานความมั่นคงอาหารของชุมชน จึงนำมาสู่ประเด็นสำคัญของงานวิจัยครั้งนี้คือ การพัฒนาตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น เอื้อต่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน โดยมีประเด็นวิจัยคือ การเชื่อมโยงศักยภาพฐานการผลิตอาหารของเกษตรกรและฐานทรัพยากรธรรมชาติไปสู่การพัฒนาระบบการซื้อขายอาหารกับผู้บริโภค โดยผ่านหน่วยจัดการผลผลิตสู่ช่องทางตลาดรูปแบบต่างคอดตลาดค้าส่ง ตลาดสถาบัน ตลาดขายตรง

เพื่อให้ข้อเสนอโครงการวิจัยในชุดตลาดทางเลือกปี 2561 มีความชัดเจน ตรงกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชน ประเด็นชุดวิจัยตลาดทางเลือกจึงมีแผนที่จะดำเนินการค้นหาพื้นที่และพัฒนาโครงการวิจัยโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการค้นหาประเด็นปัญหา พัฒนาโจทย์คำถาม แผนปฏิบัติการ การค้นหาทีมวิจัยชุมชน เพื่อออกแบบเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยที่สมบูรณ์ทั้งระดับโครงการย่อยและโครงการของชุดต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยและจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดประเด็นตลาดทางเลือก
2. เพื่อสนับสนุนและเตรียมความพร้อมของชุมชนและทีมวิจัยชาวบ้านในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดประเด็นตลาดทางเลือก
3. เพื่อจัดเวทีประชุมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือก จำนวน 5 โครงการ

1.3 กลุ่มเป้าหมาย

1. กลุ่มเครือข่ายตลาดเขียว จังหวัดขอนแก่น
2. กลุ่มเครือข่ายตลาดเขียว จังหวัดมหาสารคาม
3. กลุ่มเครือข่ายตลาดเขียว จังหวัดร้อยเอ็ด

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้พื้นที่การวิจัยและทีมนักวิจัยชุมชน จำนวน 4 พื้นที่
2. ได้ข้อเสนอโครงการทั้งโครงการย่อยและโครงการระดับชุด ในปีงบประมาณ 2561 จำนวน 5 โครงการ

1.5 วิธีการดำเนินงาน

1. การพัฒนาให้ได้ข้อเสนอโครงการวิจัยในชุดประเด็นตลาดทางเลือก

- 1.1 ชุดประเด็นประสานไปที่เครือข่ายกลุ่มเป้าหมายและหารือกับแกนนำชุมชนและเครือข่าย ในพื้นที่เป้าหมายเพื่อกำหนดวันจัดประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการวิจัยในประเด็นตลาดทางเลือก
- 1.2 ชุดวิจัยตลาดทางเลือก จัดประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการวิจัยในประเด็นตลาดทางเลือก โดยเชิญตัวแทนเครือข่ายและพื้นที่เป้าหมายมาร่วม เพื่อ
 - ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และลักษณะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับการตลาดและความจำเป็นของการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสำคัญและพัฒนาตนเอง
 - กำหนดโจทย์วิจัยเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่
- 1.3 จัดเวทีพัฒนาโครงการวิจัยในระดับพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ร่างข้อเสนอโครงการวิจัยสำหรับนำเสนอกับทาง สกว. โดย
 - กำหนดโจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัย
 - กำหนดทีมวิจัยและที่ปรึกษาของโครงการวิจัย

- การเตรียมข้อมูลประกอบการจัดทำเอกสารข้อเสนอโครงการ และกำหนดผู้รับผิดชอบในการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยและการนำเสนอโครงการวิจัย

1.4 ชุดโครงการวิจัยตลาดทางเลือก ติดตามข้อเสนอโครงการวิจัยจากแต่ละพื้นที่ และปรับปรุงร่างเอกสารสำหรับนำเสนอต่อการจัดเวทีพิจารณาโครงการ

2. การจัดประชุมพิจารณาโครงการเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือก

- 2.1 ชุดตลาดทางเลือกจัดเวทีประชุมพิจารณาโครงการระดับชุดฯ โดยเชิญแกนนำทีมวิจัยและที่ปรึกษาของแต่ละโครงการวิจัย/พื้นที่ เพื่อสร้างการเรียนรู้ความเข้าใจในเรื่องโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และช่วยในการพัฒนาปรับปรุงร่างข้อเสนอโครงการวิจัยให้ประเด็นมีความคมชัด มากยิ่งขึ้น
- 2.2 ชุดตลาดทางเลือกจัดเวทีประชุมพิจารณาโครงการร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เขตกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลางและร่วมกับชุดโครงการอื่นๆภายใต้ศูนย์ประสานงานฯคือชุดวิจัยพันธุ์กรรม ชุดวิจัยนวัตกรรม และชุดวิจัยเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ในการพิจารณาความสมบูรณ์ของร่างข้อเสนอโครงการวิจัย และสรุปประเด็นที่ต้องปรับปรุง เพื่อส่งต่อในเวทีพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิจากสกว. โดยเชิญแกนนำทีมวิจัยและที่ปรึกษาของแต่ละโครงการวิจัย/พื้นที่เข้าร่วม
- 2.3 จัดประชุมนำเสนอโครงการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแจ้งให้ทุกพื้นที่เตรียมผู้แทนโครงการวิจัยละ 3 คน เข้าร่วมการประชุมโดยให้ทุกโครงการเตรียมนำเสนอสรุปสาระสำคัญของโครงการต่อที่ประชุมโครงการละ 10 นาที และผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อข้อเสนอโครงการวิจัยแต่ละโครงการ
- 2.4 ชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ สรุปประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและจากที่ประชุม เพื่อใช้ในการปรับปรุงข้อเสนอโครงการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และนำเสนอ สกว. เพื่อดำเนินการต่อไป

1.6 แผนการดำเนินงานพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยชุดประเด็นตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น

กิจกรรม/ประเด็นวิจัย	วัน/เดือน/ 2561		กลุ่มเป้าหมาย
	ส.ค.	ก.ย.	
1.จัดประชุมพัฒนาให้ได้ข้อเสนอโครงการวิจัยในชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ			
1.1 จัดประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการวิจัยในประเด็นตลาดทางเลือก ใน 4 พื้นที่	5-10		- กลุ่มเครือข่ายตลาดเขียว จังหวัดขอนแก่น - กลุ่มเครือข่ายตลาดเขียว จังหวัดมหาสารคาม - กลุ่มเครือข่ายตลาดเขียว จังหวัดร้อยเอ็ด
1.2 เวทีพัฒนาโครงการวิจัยในระดับพื้นที่ๆละ2 ครั้ง	15-31	1-7	-โครงการถ่ายทอดการดำเนินงาน 1 โครงการ และโครงการใหม่ 3โครงการย่อย -เป็นโครงการระดับเครือข่าย 3 โครงการ และโครงการระดับชุมชน 1 โครงการ
1) โครงการวิจัยเครือข่ายตลาดเขียวจังหวัดขอนแก่นในพัฒนาระบบการส่งผลผลิตสู่ผู้ประกอบการร้านอาหารและโรงพยาบาล	15,22		โครงการใหม่ เป็นโครงการระดับเครือข่าย
2) โครงการวิจัยเครือข่ายตลาดเขียวในการจัดการผลผลิตเพื่อเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการในจังหวัดมหาสารคาม	18,24		โครงการใหม่ เป็นโครงการระดับเครือข่าย
3) โครงการวิจัยเครือข่ายตลาดเขียวจังหวัดร้อยเอ็ด ในการพัฒนาช่องทางการตลาดใหม่ๆ	25	2	โครงการใหม่ เป็นโครงการระดับเครือข่าย
4) โครงการวิจัยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักส่งตลาดศรีเมืองทอง ต.บึงเนียมในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้ปลอดภัยเพื่อเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการร้านอาหารในขอนแก่น	30	7	โครงการใหม่ โครงการระดับชุมชน
1.3 ประชุมคณะทำงานชุดโครงการวิจัยตลาดทางเลือกฯ	2	1	
2.การจัดประชุมพิจารณาโครงการเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือก			

กิจกรรม/ประเด็นวิจัย	วัน/เดือน/ 2561		กลุ่มเป้าหมาย
	ส.ค.	ก.ย.	
2.1 จัดเวทีประชุมพิจารณาโครงการระดับชุดฯ		8	
2.2 จัดเวทีประชุมพิจารณาโครงการร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกษตรกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลาง		15	
2.3 จัดประชุมนำเสนอโครงการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิของสกว.		28	
2.4 ชุดประเด็นรวบรวมข้อเสนอและปรับปรุงโครงการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และนำเสนอ สกว.เพื่อดำเนินการต่อไป		31	

บทที่ 2 ทบทวนแนวคิดประสบการณ์ บทเรียนการทำงาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจฐานราก

ปัจจุบันมีการกล่าวถึงคำว่าเศรษฐกิจฐานราก ในฐานะที่เป็นแนวนโยบายหนึ่งของภาครัฐที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นการพัฒนาถึงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนแบบหนึ่งที่เน้นการสร้างสรรคอาชีพและการกระจายรายได้ลงไปสู่ชุมชน โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้นิยาม “เศรษฐกิจฐานราก”¹ ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชนวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิตผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลายมีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทามติเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

2.1.2 แนวคิดว่าด้วยอาหารท้องถิ่น

แนวคิดอาหารท้องถิ่น² มีองค์ประกอบคือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตอาหารกับผู้บริโภคที่เชื่อมต่อกัน โดยความเป็นท้องถิ่น หมายถึง การผลิตและการบริโภคอาหารอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม แต่ละ

¹ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2559) คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก

² : อ้างอิงจาก ศจินทร์ ประชาสันต์และคณะ. 2555. “ตลาดข้าวชาวนาเส้นทางสู่คุณภาพและความเป็นธรรม: น.36

คนอาจจะนิยามคำว่า “พื้นที่ใกล้เคียง” หรือ “ท้องถิ่น” แตกต่างกันไป และความเป็นท้องถิ่นก็อาจจะแตกต่างกันไปด้วยตามสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ระหว่างพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น กับพื้นที่ที่ประชากรอยู่อาศัยกันอย่างเบาบาง หรือระหว่างพื้นที่ที่สามารถหาแหล่งอาหารได้ใกล้เคียงหรือไกลออกไป นอกจากนี้แล้ว แนวคิดอาหารท้องถิ่นยังสามารถหมายความรวมถึงมิติอื่นๆ ด้วย เช่น กระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตอาหารที่เป็นเกษตรกรรายย่อย ความเป็นอิสระและการพึ่งตนเองของเกษตรกรผู้ผลิต (Steve Martinez, et al. 2010) แนวคิดอาหารท้องถิ่นได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศสหรัฐอเมริกา การค้าภายใต้ระบบอาหารท้องถิ่นส่วนมากแล้วเป็นการขายตรง แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ หนึ่ง การค้าโดยตรงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เช่น ตลาดของเกษตรกรหรือตลาดสีเขียว การขายริมทาง ระบบชุมชน สนับสนุนการเกษตร ระบบการส่งกล่องอาหารหรือปันโต เป็นต้น และสอง การค้าโดยตรงระหว่างผู้ผลิตกับผู้ค้าปลีกหรือสถาบันต่างๆ เช่น ร้านค้าย่อย ภัตตาคาร ผู้ให้บริการอาหารนอกสถานที่ โรงพยาบาล และโรงเรียน เป็นต้น (Steve Martinez, et al. 2010)

2.1.3 แนวคิดตลาดทางเลือก

ตลาดทางเลือก ถนัดและคณะ (2560)³ ได้สรุปไว้คือ เป็นตลาดที่จำหน่ายสินค้าที่ใช้กระบวนการผลิตโดยไม่ใช้ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการแปรรูปและการตลาด รวมทั้งไม่เอาเปรียบ แรงงานเด็ก สตรี และคนด้อยโอกาส เกษตรกรสามารถกำหนดราคาได้เอง ผู้บริโภคซื้อ สินค้าในราคายุติธรรม เน้นรูปแบบการตลาดแบบขายตรง ระหว่าง เกษตรกรกับผู้บริโภค ส่งเสริมการซื้อสินค้าจากเกษตรกรรายย่อยโดยตรง มองคุณค่าหรือประโยชน์ของตลาดโดยเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค ระหว่างเมืองกับชนบท ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเกษตรกรจะให้ความรู้แก่ผู้บริโภคในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคผลผลิต ขณะเดียวกันความต้องการของผู้บริโภคจะมีผลทำให้เกษตรกรกลับไปพัฒนาไร่นาของตนเองให้มีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นา เป็นตลาดที่กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ช่วยสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยในการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการตลาดและธุรกิจ ทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางรายได้

รูปแบบของตลาดทางเลือก จากงานศึกษาของ อรุณี เวียงแสน (2551)⁴ , ชมชวน บุญระหงส์และคณะ (2543)⁵ , วิฑูรย์ ปัญญากุลและเจษฎา สุขจิรติกาล (2546)⁶ สามารถสรุปประมวลได้ 4 รูปแบบคือ

³ ถนัด แสงทอง และคณะ. 2560. รายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัย “ตลาดทางเลือกกับความมั่นคงอาหารของชุมชน ปี 2558” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

⁴ อรุณี เวียงแสนและคณะ. (2551). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืนเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

⁵ ชมชวน บุญระหงส์. (2543). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเรื่องระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.],

(1) ตลาดขายตรงหรือตลาดในท้องถิ่นซึ่งมีหลายรูปแบบประกอบด้วย (1.1) ตลาดขายตรงในหมู่บ้านหรือตลาดชุมชน (1.2) ตลาดนัดในอำเภอหรือในเมือง อาทิเช่น ตลาดเช้าในที่ต่างๆ (1.3) ตลาดขายตรงกับผู้บริโภค อาทิเช่น ระบบขายตรงกับผู้บริโภค หรือ ระบบ CSA (2.) ตลาดร้านค้าปลีก คือการเปิดร้านค้าอาหารหรือสินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (3.) ตลาดโมเดิร์นเทรด คือการส่งสินค้าเข้าไปในซูเปอร์มาร์เก็ตหรือห้างสรรพสินค้า ฯลฯ (4.) ตลาดขายส่ง เช่นการขายส่งให้ร้านอาหาร โรงพยาบาล โรงเรียน โรงงาน ฯลฯ

2.1.4 การสร้างเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัย พบว่ายังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง ถึงกระบวนการสร้างเศรษฐกิจจากตลาดอาหารท้องถิ่น ทั้งนี้ กระบวนการอาหารท้องถิ่นถูกขับเคลื่อนโดยเครือข่ายเกษตรกรและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มองเห็นหรือกังวลต่อปัญหาขององค์กรโลกบาล ที่มีอำนาจควบคุมปัจจัยในภาคการผลิตของเกษตรกรและอาหารท้องถิ่นและ ความจริงเกี่ยวกับธุรกิจอาหาร และการเกษตรในโลกปัจจุบัน พร้อมทั้งเสนอทางออกโดยการเปลี่ยนแปลงอนาคตของอาหารให้กลับมาอยู่ในมือของประชาชนและชุมชนอีกครั้ง⁷ โดยให้ความสำคัญกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ กับหน่วยการผลิตอาหารแบบพื้นฐาน โดยการสร้างความหลากหลายในการผลิตของชุมชน จะเป็นการเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ให้กับชุมชน และนำไปสู่การฟื้นคืนทางด้านสุขภาวะ สังคม และเศรษฐกิจ ของชุมชน

ข้อเสนอของกระบวนการอาหารท้องถิ่นก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว อาทิเช่น การรณรงค์เรื่องการบริโภคอาหารท้องถิ่น หรือ local food ที่มีระยะทางอาหารจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคไม่ไกลเกินไป ซึ่งนั่นก็หมายถึงว่าผู้บริโภครู้ถึงที่มาของอาหารของอาหารด้วยนั้น โดย การบริโภคอาหารท้องถิ่นถือว่ามีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น เป็นการช่วยสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย สร้างความมั่นคงทางอาชีพให้เกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง ต่างจากระบบอาหารในปัจจุบันที่ถูกควบคุมโดยบริษัทขนาดใหญ่ และเกษตรกรมักจะถูกเอาเปรียบ⁸ ในขณะที่งานศึกษาของ กิ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา และคณะ⁹ ซึ่งได้ ประเมินสถานะและค้นหาปัจจัยความสำเร็จในการจัดตั้งตลาดทางเลือกใน 8 จังหวัดพบว่าตลาดสีเขียวแต่ละแห่งมีศักยภาพในการสร้างรายได้เพิ่มให้กับผู้ผลิตหลายระดับ แม้ยอดขายเฉลี่ยของผู้ผลิตในตลาดเขียวแต่ละแห่งจะมีความเหลื่อมล้ำ มากน้อยต่างกันไป แต่เมื่อพิจารณาพบว่ารายได้จากตลาดเขียวกลายเป็นรายได้หลักของครัวเรือนผู้ผลิตส่วนใหญ่ และเป็นรายได้ที่มีสัดส่วนมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้จากแหล่งอื่น ตลาดเขียวสร้างทางเลือกและความหลากหลายของการ

⁶ วิฑูรย์ ปัญญากุลและเจษฎา สุขจิตติกาล.(2546). การตลาดเกษตรอินทรีย์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน

⁷ ดูรายละเอียดได้ใน เฮเลนา นอร์เบอร์ก-ฮอดจ์ และคณะ(2545) เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น : ทางเลือกและทางรอดของเศรษฐกิจ สังคม นิเวศ / ไพโรจน์ ภูมิประดิษฐ์ แปล สนพ.สวนเงินมีมา

⁸ <http://www.thaihealth.or.th/Content/26135>

⁹ กิ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา และคณะ (2560) สถานะและปัจจัยความสำเร็จของ ตลาดสีเขียว,ตลาดทางเลือก โครงการกินเปลี่ยนโลก มูลนิธิชีววิถี

ผลิตและการตลาด เช่น การปลูกข้าวพื้นบ้านที่มีคุณค่าทางโภชนาการเพิ่มเติมหลายชนิด ผู้ผลิตมีช่องทางในการจัดการผลผลิตอย่างหลากหลาย ทั้งนำไปแปรรูปเป็นข้าวสารขายปลีกให้กับผู้บริโภคโดยตรงหรือแปรรูปจากข้าวสารเป็นข้าวหุงสุก บ้างนำมาหมักทำไวน์หรือแปรรูปเป็นของกินเล่น ทำให้สามารถขายได้กำไรมากขึ้น เมื่อเทียบกับการขายข้าวเปลือกทั้ง หมดให้กับโรงสีเพียงอย่างเดียว ตลาดเขียวสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำรายสัปดาห์ทำให้ครัวเรือนมีเงินใช้จ่ายหมุนเวียนระหว่างรอเงินจากการขายข้าวช่วงปลายปีซึ่งยังมีสถานะเป็นเงินในอนาคตไม่สามารถจับต้องได้เหมือนเงินที่ได้จากตลาดสีเขียวที่สามารถหามาได้ตลอดหากมีสินค้านำออกไปขาย และด้วยเงินเพียงเล็กน้อยนี้เองที่ทำให้ผู้ผลิตหลายคนสามารถปลดหนี้สินที่มีมาอย่างยาวนานได้ เช่นสามารถปลดหนี้ธกส. ได้เร็วกว่ากำหนด หรือสามารถนำรายได้ส่วนนี้เป็นค่าเทอมและค่าใช้จ่ายต่างๆให้กับลูกที่กำลังเรียนหนังสือโดยไม่ต้องกู้ยืมเงิน หรือการที่มีเงินออมมากขึ้น

2.2 สถานการณ์และภาพรวมการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชนอีสาน

ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่ามิติการพึ่งพาตนเองของคนอีสานได้ลดลง โดยสะท้อนอยู่ในตัวเลขการใช้จ่ายประจำวัน ในปี พ.ศ. 2555 ครอบครัวคนอีสานมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 18,217 บาท แต่จะพบว่ารายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยตกเดือนละ 14,277 บาท เป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารอยู่ที่ 5,319 บาทต่อเดือน หรือร้อยละ 37 ที่อยู่อาศัย 2,549 บาทหรือร้อยละ 18 ค่าเดินทางและการสื่อสาร 3,015 บาทหรือร้อยละ 21 ตัวเลขค่าใช้จ่ายด้านอาหารที่อยู่ในสัดส่วนที่สูงสอดคล้องกับการประเมินสถานภาพความมั่นคงอาหารของชุมชนอีสานของ กฤษฎา บุญชัยและคณะ (2558) พบว่าเนื่องจาก อาหารจากฐานทรัพยากรธรรมชาติมีความเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ทำให้การพึ่งพาอาหารจากตลาดมีมากขึ้น โดยในภาคอีสาน เกษตรกรมีส่วนการพึ่งพาอาหารจากตลาดร้อยละ 46 ขณะที่การพึ่งพาอาหารจากการผลิตเองร้อยละ 29 พึ่งพาอาหารจากธรรมชาติร้อยละ 16 และการพึ่งพาอาหารจากการแบ่งปันของเครือญาติร้อยละ 9

ขณะที่สถานการณ์ระดับชุมชนพบว่า การทำเกษตรเชิงพาณิชย์ อาทิเช่น อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา หรือแม้กระทั่งการปลูกข้าวเพื่อขาย ทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ การทำลายพื้นที่ป่า แหล่งน้ำ โดยพื้นที่เหล่านี้มีแนวโน้มเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น การพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชนลดลงเนื่องจากแหล่งธรรมชาติเสื่อมโทรมและการเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจ การสูญเสียที่ดินจากปัญหานี้สินนโยบายรัฐเช่นการส่งเสริมนิคมอุตสาหกรรม เขตเศรษฐกิจพิเศษ การขยายตัวของเมือง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ทำให้พื้นที่การเกษตรลดลงหรือเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรอุตสาหกรรม ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความเปราะบางของความมั่นคงอาหารของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย

2.3 ความไม่ปลอดภัยของอาหารในตลาด

ทั้งนี้ในส่วนของอาหารจากการผลิต ปัญหาคือแนวโน้มการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อปัญหาสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคอย่างมาก ทั้งนี้แม้ไม่มีข้อมูลการประเมินปริมาณการใช้สารเคมีและผลกระทบในระดับภูมิภาค แต่ข้อมูล ปี พ.ศ. 2552 มีรายงานผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษจากสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการรายงานผู้ป่วยจาก ภาคอีสาน

ร้อยละ 27.32 การเจ็บป่วยจากสารกำจัดศัตรูพืชที่เกิดจากอุบัติเหตุหรือการประกอบอาชีพปี 2553 ภาคที่มีอัตราป่วยสูงสุด เป็นอันดับ 2 ของประเทศคือ ภาคอีสานคือจำนวน 2.48 ต่อแสนประชากร ส่วนผลการเจาะเลือดหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส พบว่าประชากรส่วนใหญ่มีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยโดยสองกลุ่มนี้รวมกันมีตัวเลขถึงร้อยละ 53.76 นอกจากนี้การตรวจเฝ้าระวังความปลอดภัยอาหาร ณ ตลาด ซุปเปอร์มาร์เก็ต ร้านอาหารแผงลอย โรงเรียนและโรงพยาบาล จาก 76 จังหวัด ปี 2555 โดยสำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัย สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พบการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชร้อยละ 2.85 ผลการเฝ้าระวังสารพิษตกค้างในผักผลไม้ ปี 2560 ของเครือข่ายเตือนภัยสารเคมี ภาคอีสานได้สุ่มตรวจในจังหวัดขอนแก่น โดยพบสารเคมีตกค้างเกินค่ามาตรฐาน โดยเฉพาะ ถั่วฝักยาว คะน้า กะเพรา พริกแดง ซึ่งพบตกค้างมากกว่า 70 % ผลการตรวจจำนวนตัวอย่าง 15 ชนิด พบว่า 7 ตัวอย่างหรือร้อยละ 50 เกินค่ามาตรฐาน โดยเฉพาะ คะน้า ถั่วฝักยาว พริกแดง ใบบัวบก มี 3 ตัวอย่างพบปนเปื้อนแต่ไม่เกินค่ามาตรฐาน และ 5 ตัวอย่าง ไม่พบการปนเปื้อน

2.4 การเปลี่ยนแปลงระบบตลาดอาหาร

ในขณะทำการกระจายอาหาร พบว่าอาหารเดิมถูกกระจายผ่านตลาดสดหรือร้านค้ารายย่อย แต่ปัจจุบันพบว่าอาหารได้ถูกกระจายผ่านระบบการค้าอาหารและอาจจะถูกผูกขาดจากบริษัทมากขึ้น โดยเฉพาะการขายตัวของการค้าปลีกอาหารของบริษัท ข้อมูลการศึกษาของไบโอไทย ประเทศไทย ปี 2544 การค้าปลีกดั้งเดิมมีร้อยละ 75 และเป็นโมเดิร์นเทรดร้อยละ 25 ปี 2557 การค้าปลีกดั้งเดิมเหลือร้อยละ 39 และเป็นโมเดิร์นเทรดร้อยละ 61 โดยโมเดิร์นเทรดเหล่านี้เป็นไฮเปอร์มาร์เก็ต คอเนวีเนียนส์โตร์ ซุปเปอร์มาร์เก็ตกว่าร้อยละ 79 โดยบริษัทซีพีครอบครองส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 50 เทสโก้ร้อยละ 25 และ ไทยเบฟ ร้อยละ 17

2.5 ความไม่เป็นธรรมของตลาด

ในระบบตลาดกระแสหลัก การกำหนดราคาผลผลิตการเกษตรเกิดจากการส่งผ่านราคาจากกลไกตลาดบนลงสู่ตลาดล่าง ซึ่งบ่อยครั้งได้สร้างความไม่เป็นธรรมในระบบการซื้อขายทางเศรษฐกิจตามมา โดยเฉพาะกับกลุ่มเกษตรกรรายเล็ก ในกรณีระบบตลาดขายข้าวทั่วไป ข้อมูลของชาวนาในพื้นที่ศึกษาที่ผ่านมาของชุดโครงการตลาดทางเลือก ไม่ว่าจะเป็น ชาวนาใน ต.เพ็กใหญ่ อ.พล ชาวนาใน ต.บ้านฝาง อ.บ้านฝาง จ.ขอนแก่น และชาวนาเครือข่ายโคกผักกูด-โป่งแดง จ.มหาสารคาม สะท้อนถึงข้อมูลปัญหาอมตะของตลาดข้าวทั่วไปซึ่งผู้ที่อยู่บนสุดของกระบวนการคือผู้ส่งออกมีอำนาจมากที่สุดในการกำหนดราคา และโรงสีเป็นผู้เชื่อมโยงและส่งผ่านกลไกราคา ขณะที่ชาวนาซึ่งเป็นผู้ผลิต อยู่ในตำแหน่งล่างสุดของกระบวนการ เป็นผู้รับราคาที่ถูกลงมาเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดโดยผู้ซื้อเป็นหลัก มีความเหลื่อมล้ำกันสูง ผลักภาระไปสู่ชาวนา และเป็นความสัมพันธ์ทางการตลาดที่ชาวนาไม่มีทางเลือกอีกด้วย หรือดังเช่นกรณี บ้านหนองโจด ต.โคกก่อ อ.เมือง จ.มหาสารคาม ซึ่งมีการปลูกพริกเพื่อส่งตลาดในจังหวัด โดยที่ผลผลิตพริกของชุมชน 52.608 ตัน จะต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลางโดยที่ราคาถูกกำหนดจากตลาดเป็นหลัก

ซึ่งขึ้นลงตลอดเวลา และบ่อยครั้งที่ราคาที่ได้รับซื้อโดยพ่อค้าคนกลาง ใกล้เคียงกับการขาดทุน และเกษตรกร ไม่มีทางเลือกภายใต้ระบบตลาดแบบนี้เลย ในขณะที่เกษตรกร บ้านแบก ต.นาทอง อ.เชียงยืน จ. มหาสารคาม กระโจนเข้าสู่ระบบเกษตรแบบมีพันธสัญญาผูกพัน เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อหวังถึงรายได้ที่ เพิ่มขึ้นแต่ต้องแลกกับการใช้สารเคมีเกษตรในปริมาณที่เข้มข้น การตกค้างในพื้นที่และผลกระทบทาง สุขภาพ ขณะที่รายได้ต้องพึ่งพาบริษัทอย่างมาก ทั้งหมดนี้แสดงถึงลักษณะตลาดที่ไม่เป็นธรรมกับ เกษตรกร ไม่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและเป็นธรรม ไม่มีความยั่งยืนหรือช่วย สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนจากฐานรากเลย

2.6 ต้นทุนการทำงานวิจัยของชุดตลาดทางเลือกที่ผ่านมา

ศูนย์ประสานงานเกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลางภายใต้ชุดวิจัยตลาดทางเลือกโดยได้ ดำเนินการวิจัยที่เชื่อมโยงความมั่นคงอาหารของชุมชนสู่การสร้างเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่นต่อเนื่องมาตั้งแต่ ปี 2558 โดยมีโครงการวิจัยที่นำไปสู่การสร้างระบบตลาดที่เน้นการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและการ สร้างเศรษฐกิจและรายได้จากอาหารท้องถิ่น 9 โครงการ โดยโครงการวิจัยในช่วงปี 2558 ได้วิจัยเรื่อง 1)การพัฒนาและขยายผลฐานการผลิตเพื่อเชื่อมโยงกับตลาดนัดสีเขียวขอนแก่น ของกลุ่มเกษตรกรบึงปาก เชื่อน ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น 2)การพัฒนารูปแบบตลาดชุมชน เพื่อสร้าง ความปลอดภัยด้านการผลิต และการบริโภคอาหาร กรณีตำบลนาทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 3) การ ปรับเปลี่ยนรูปแบบตลาดสู่จรรยาบรรณตำบลให้เป็นตลาดอาหารปลอดภัย ตำบลเพ็กใหญ่ อำเภอพล จังหวัด ขอนแก่น 4) โครงการ “การสร้างช่องทางการตลาดเพื่อการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยของชุมชนกิ่งเมือง จังหวัดมหาสารคาม และ 5) โครงการ “พัฒนาช่องทางการตลาดพริกปลอดภัย กรณีศึกษากองน้ำหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

ต่อมาโครงการวิจัยในปี 2560 ได้เพิ่มมิติของการทำวิจัยมาเน้นที่การค้นหารูปแบบและช่องทาง การตลาดอาหารปลอดภัยที่มากกว่าช่องทางตลาดนัด เพื่อให้เป็นรูปแบบช่องทางตลาดที่ผู้บริโภคสามารถ เข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น โดยมีโครงการวิจัยคือ (1) โครงการวิจัยการสร้างและพัฒนาความเข้มแข็ง เพื่อการจัดการตลาดข้าวกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรโคกผักกูด-โป่งแดง (2) โครงการ “รูปแบบการจำหน่าย ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ตลาดสีเขียวขอนแก่นกับผู้ประกอบการร้านอาหาร ในเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น (3) โครงการ “การพัฒนากลไกการจัดการตลาดพริกปลอดภัยโดยกลุ่มเกษตรกร บ้านหนองโจด ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม (4) โครงการการพัฒนาบทบาทสหกรณ์เพื่อเป็นหน่วยจัดการตลาดข้าวและ พืชผักเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษา สหกรณ์ชุมชนอำเภอบ้านฝาง จำกัด

2.7 ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยของ สกว. ฝ่ายท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยของ สกว. ใน E-library พบว่ามีการศึกษาเรื่องระบบตลาด ทางเลือกหรือตลาดการเกษตรที่เน้นประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกรอยู่พอสมควร หลายเรื่องศึกษามานานหลาย ปีแล้ว แต่หลายเรื่องก็ยังไม่ได้อธิสรุปผลการศึกษาที่น่าพอใจ งานศึกษา เช่น พันศักดิ์ จิตสว่าง (2554) การ

จัดการระบบการผลิตและตลาดทางเลือก ของเครือข่ายเกษตรทางเลือก อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน หลายโครงการเป็นการศึกษาเชิงจัดเวที อาทิเช่น แสง รวยสูงเนิน (2548) รายงานเสวนาเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยเกษตรอินทรีย์ภายใต้หัวข้อสถานภาพและประเด็นปัญหาในระบบการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ โสวัตรี ณ ถลาง(2553) การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อการศึกษาตลาดชุมชนในฐานะเครื่องมือทางสังคมและรูปแบบความร่วมมือของชุมชน

พันศักดิ์ จิตสว่างและคณะ (2554) ชี้ว่าการที่ชุมชนเข้าสู่ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม่รอบหมู่บ้านลดลงเพราะถูกแผ้วถางเป็นพื้นที่ปลูกพืชส่งเสริมชนิดต่างๆ นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน ภาวะขาดทุน ทำให้เกิดปัญหาหนี้สิน ขณะที่ชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหา และทางออกโดยการทำการเกษตรทางเลือก ผลิตแบบไม่พึ่งพาสารเคมี เน้นความมั่นคงของอาหาร และสุขภาพ กินก่อนเหลือจึงขาย งานวิจัยได้ข้อมูล ฟาร์มต้นแบบ 10 และเกษตรกรผู้สนใจราว 66 ราย โดยได้เก็บข้อมูลผลผลิตและปริมาณผลผลิตในแต่ละเดือน ผลสุดท้ายงานวิจัยไม่ปรากฏมีข้อมูลเรื่องการตลาดทางเลือกว่าเป็นไปในรูปแบบไหนอย่างไร หรือมีกระบวนการจัดการตลาดอย่างไร

งานของ แสง รวยสูงเนิน (2548) เริ่มจากปัญหาการขยายตัวของเกษตรอินทรีย์ที่ขยายตัวช้า ซึ่งก็เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง...ที่ การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์นั้น มีจากทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มเครือข่ายเกษตรกร...แต่ก็มีปัญหาที่ไม่เชื่อมโยงการทำงานกันหรือแลกเปลี่ยนกัน...รวมถึงปัจจัยในตัวเกษตรกร...จึงทำให้การขยายตัวของเกษตรอินทรีย์ล่าช้า...งานศึกษากล่าวถึงเรื่องการตลาดน้อยแต่เน้นไปที่ข้อเสนอเรื่องการทำงานส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย นักพัฒนา นักส่งเสริม นักธุรกิจและผู้นำชุมชนมากกว่า เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ทั้งในเชิงเทคโนโลยี เชิงสังคมและเชิงเศรษฐกิจ

โสวัตรี ณ ถลาง และคณะ (2553) ...ชี้ว่าการพัฒนาโจทย์วิจัย ต้องนำไปสู่ข้อเสนอคือ...ตลาดชุมชนกับการสร้างเศรษฐกิจที่เป็นธรรมของชุมชน...โดยการสร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมนั้นต้องเริ่มจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปแบบสหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพและสร้างเครือข่ายของกลุ่ม...โดยระบบเศรษฐกิจต้องเป็นธรรมกับทุกฝ่าย...ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราคาสินค้า...การกระจายผลประโยชน์ ระบบบริหารจัดการ...คุณภาพผลผลิตมาตรฐานของกลุ่ม...ส่วนประสบการณ์การสร้างตลาดชุมชน...การเกิดตลาดชุมชนได้จะต้องมีพื้นฐานปัญหาที่ชุมชนเผชิญร่วมกัน เช่น ที่ดิน หนี้สิน การเกษตร การลดต้นทุน การสร้างตลาดชุมชนต้องเริ่มจากการเชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้ขาย คือระบบจัดการตลาด ระบบจัดการผลผลิต...การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเคมีมาเป็นอินทรีย์...โดยชุมชนต้องสร้างอาชีพ สร้างโอกาส สร้างสิ่งแวดล้อม สร้างวงจรการผลิตที่ดี สร้างการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคม...ซึ่งเมื่อเกิดตลาดชุมชนแล้วจะเป็นตลาดเพื่อการพัฒนาคุณภาพของสังคม

.....งานศึกษาเรื่องตลาดส่วนใหญ่ของ สกว.ฝ่ายท้องถิ่น จะมุ่งเน้นที่ลักษณะตลาดชุมชน... อาทิเช่น ทรงเดช ก้อนวิมล (2553) ศึกษาแบบระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนพื้นที่ตำบลหนองตอกแป้น ตำบลหัววัว ตำบลยางตลาด และตำบลโคกสะอาด อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ บัวขาว สีเผ่า(2558) การพัฒนารูปแบบตลาดชุมชน เพื่อสร้างความปลอดภัยด้านการผลิต และการบริโภคอาหาร กรณีตำบลนาทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ใจ จูมรี (2554) การจัดการตลาดนัดชุมชนเพื่อสุขภาวะของชุมชน กรณีศึกษา บ้านนาทราย ตำบลพะลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี และ เสกสรร จันทรราช(2559) ศึกษาภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านและการพัฒนาตลาดทางเลือกที่เหมาะสมกับชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ที่สำคัญส่วนใหญ่ยังไม่มีการศึกษาที่ชี้ถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของตลาดทางเลือกและอาหารท้องถิ่นเลย

งานศึกษาของทรงเดช และคณะ ซึ่งศึกษากลุ่มเกษตรอินทรีย์ในตำบลของตนเองนั้นเริ่มจากการศึกษารูปแบบตลาดและเส้นทางการกระจายอาหารในพื้นที่ของตนเอง โดย พบว่ามีลักษณะการจัดการ

ตลาดสินค้าอาหารและผลผลิตทางการเกษตรรวมอยู่ 9 แบบ คือ. ตลาดนัด ร้านค้า และอาหารสด
ร้านอาหารตามสั่ง ร้านค้าแผงลอย รถพุ่มพวงขายในไร่นา ตลาดห้อยคอก รถเข็นและตลาดชุมชน โดยสินค้า
ส่วนใหญ่มาจากตลาดขายส่งนอกชุมชน ขณะเดียวกันระบบการผลิตในพื้นที่กำลังทำเกษตรอินทรีย์ มี
ผลผลิต ประกอบด้วยพืชผักสวนครัว ไม้ผล ข้าว สัตว์ปีก สัตว์น้ำและสัตว์เลี้ยง ทำให้เกิดการทำงานแบบมี
ส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตเครือข่ายกลุ่มผู้บริโภค เครือข่าย
ครอบครัว นำไปสู่การศึกษาข้อมูลการผลิต ข้อมูลรูปแบบตลาด โดยย่อบว่ารากฐานของตลาดทางเลือกต้อง
ประกอบไปด้วย 1) มี การรวมกลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ 2) มีแกนนำหรือคณะทำงาน 3) มีพื้นที่เป้าหมาย มี
กลุ่มผู้ผลิต และรูปธรรมในแปลง 4) มี เครือข่าย โดยก่อนที่จะเปิดตลาดต้องมีการศึกษาข้อมูล คือ ข้อมูลผู้
ผลิต ข้อมูลผู้บริโภค ข้อมูลรูปแบบตลาด และแหล่งที่มาของอาหาร มีการสร้างกลไกการทำงานเรื่องตลาด
การประชุมกลุ่มผู้ผลิตและขายสินค้า ประชุมภาคีเครือข่าย และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้ทรงเดช
สรุปว่า รูปแบบและระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นดังนี้ คือ มี คณะกรรมการตลาด
มีกฎกติกาของตลาด และมีความสม่ำเสมอต่อเนื่อง

ใจ จูมรี (2554) ศึกษาตลาดนัดชายแดน ซึ่งตั้งมาได้ 10 กว่าปีแล้ว โดยได้สำรวจสภาพเศรษฐกิจการ
ขายสินค้าในตลาด ประภาสินค้าที่ขายในตลาด ซึ่งมีอยู่ 8 ประเภท การบริหารจัดการตลาด ความสัมพันธ์
ของผู้คนในตลาด ส่วนเรื่องบทบาทตลาดชุมชนกับสุขภาวะนั้น ข้อมูลบอกว่ามี 2 ปัจจัย ปัจจัยด้านลบคือการ
มีสินค้าอาหารขยะ อาหารที่มีสารเคมี แต่ปัจจัยทางบวกคือ การที่มีอาหารพื้นบ้านมาขายในตลาดช่วยสร้าง
สุขภาวะที่ดีได้ งานวิจัยเสนอแนวทางการจัดการตลาดนัดชุมชนเพื่อสุขภาวะคือ การสร้างภาพลักษณ์ให้เป็น
ตลาดอาหารปลอดภัย เน้นอาหารพื้นบ้าน การจัดการด้านสาธารณสุขปลอดภัย ความสะอาด

งานศึกษาของนางผุสดี กันใจ และคณะ เรื่องการพัฒนาตลาดปลอดภัยเพื่อการพึ่งตนเองโดยการมี
ส่วนร่วมของชุมชน โดยสร้างความร่วมมือ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ผลิต ผู้บริโภค และกลุ่มบริหาร
จัดการกลาง ได้แลกเปลี่ยนรู้เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงานที่นำไปสู่รูปแบบของช่องทางการจัดจำหน่าย
ผลผลิตผักปลอดภัยทำให้บ้านนาบอนมีจุดจำหน่ายผัก และผลผลิตปลอดภัยของชุมชนที่สมาชิกกลุ่มผู้ผลิต
นำมาขายให้กับผู้บริโภคในราคาที่เป็นธรรม จากการศึกษาพบว่าการดำเนินงานโดยกระบวนการกลุ่มส่งผลให้
เกิดโครงสร้างของคณะกรรมการ ที่มีภูมิลำเนาไปสู่อำนาจการบริหารและจัดระบบของกลุ่มทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค
และกลุ่มบริหารจัดการกลาง ผลจากการดำเนินงานทำให้สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตมีความตระหนักและคำนึงถึงการ
ลดใช้ปุ๋ยเคมีเนื่องจากต้องการผลิตผักปลอดภัยได้อย่างเพียงพอกับความต้องการของตลาดหรือผู้บริโภค
ภายในชุมชน

งานศึกษาของ บัวขาว สีเฒ่าและคณะ พบว่า รูปแบบตลาดอาหารปลอดภัยที่เหมาะสมกับตำบลนา
ทอง มี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบตลาดนัดชุมชน รูปแบบตลาดเร่ขาย และรูปแบบขายในแปลง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมี
จุดเด่นในเรื่องตลาดแตกต่างกัน เช่น บ้านแบกโดดเด่นเรื่องการขายอาหารปลอดภัยในตลาดนัดชุมชน เพราะ
มีกลุ่มแกนนำที่ผลิตแบบปลอดภัยอยู่แล้ว ผู้บริโภคมีความรู้ ตื่นตัว มาสนับสนุนอาหารปลอดภัยในตลาด และ
มีทีมงานตลาดอาหารปลอดภัยซึ่งส่วนใหญ่อยู่บ้านแบก บ้านทัพมามีจุดเด่นเรื่องการเร่ขาย และขายใน
แปลง เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยที่ฝากขายในตลาดปลอดภัย และมีผู้ผลิตอาหารปลอดภัยกินเอง บ้าน
ดอนหันโดดเด่นเรื่องการเร่ขายในชุมชนเพราะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ไม่มีตลาดนัดชุมชน ส่วนบ้านนาทองเด่น
เรื่องการเร่ขายเช่นกัน ส่วนหนึ่งเดินเร่ขายในชุมชน แต่อีกส่วนหนึ่งไปเร่ขายที่ขอนแก่น ซึ่งผลผลิตมีทั้งที่ปลูก
แบบปลอดภัยและปลูกแบบทั่วไป ขณะที่ศักยภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคในตำบลนาทอง มีความพร้อมอย่าง
มากในการจะสร้างอาหารปลอดภัยได้ เพราะมีทั้งแหล่งน้ำ ที่ดิน แหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งผู้บริโภค
ในชุมชนก็มีกำลังซื้อมาก ที่สำคัญคือต้องการบริโภคอาหารปลอดภัยด้วย แต่ชุมชนก็ยังคงเผชิญอยู่กับเรื่อง

กระบวนการผลิตแบบใช้สารพิษ สารเคมีภายใต้ระบบเกษตรอุตสาหกรรมที่ตอบสนองเรื่องรายได้เป็นหลัก ซึ่งการสร้างความสะดวกนักท่องเที่ยวอาหารปลอดภัยกับคนในชุมชนโดยอาศัยช่องทางตลาดชุมชนยังจะต้องมีการพัฒนาต่อไป

.....เสกสรร จันทราชและคณะ... ชี้ว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีการพึ่งพาตลาดอาหารสำเร็จรูป อาหารตามสั่งมากขึ้น ทำให้คนปลูกผักสวนครัวน้อยลง ส่วนมากจะหาซื้อตามท้องตลาดเพราะง่าย และสะดวกสบายกว่า และส่วนใหญ่มุ่งแต่จะหาเงินให้ได้มาให้มากที่สุดเพื่อใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้ในชุมชนมีการตั้งตลาดนัดขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่นี้ โดยที่มิวิจัยได้สำรวจ ลักษณะอาหารอีสานในตลาดชุมชนพบว่าประกอบไปด้วยอาหารประเภทแกง อาหารประเภทยำและปล่า อาหารประเภทเครื่องจิ้ม

อาหารประเภทปิ้งย่าง อาหารประเภทเครื่องเคียงหรือของแถม เช่น และอาหารหวาน ทั้งนี้ที่มิวิจัยได้สำรวจข้อมูลผักพื้นบ้านในชุมชน พบว่า ยังมีผักพื้นบ้านทั้งหมด 106 ชนิด ตามนิเวศน์ต่างๆ และยังได้สำรวจความต้องการอาหารพื้นบ้านกึ่งสำเร็จรูป ในชุมชน พบว่าในชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน จะมีตลาดที่เกษตรกรนำผักพื้นบ้านมาจำหน่าย การมีตลาดนัดหลายแห่ง สามารถรองรับผักพื้นบ้านและอาหารพื้นบ้านสำเร็จรูปจากกลุ่มเกษตรกรผสมผสานและชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ทำให้ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรและชาวบ้าน เกิดเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนมากขึ้น ตลาดชุมชนมีเสน่ห์ในแง่ ฝีมือและรสชาติที่เป็นแบบพื้นบ้าน มีความปลอดภัย ตลาดนอกจาก จะดึงดูดลูกค้าเข้ามาแล้ว ยังสร้างแรงจูงใจในการวางแผนจัดการผลิตและแปรรูปอาหาร เกิดกลไกให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง ด้านอาหารมากขึ้น เกิดการผลิตพืชผัก ที่ควบคุมคุณภาพมากขึ้น และทำให้มีอาหารปลอดสารพิษในชุมชน มากขึ้น

มีงานศึกษาที่น่าสนใจ เช่น งานของ ยุพา ยอดเมตตา (2557) เรื่องการสร้างทางเลือกในการผลิตและตลาดพืชอินทรีย์ที่หลากหลายเพื่อทดแทนการปลูกกะหล่ำปลีของเกษตรกรบ้านแม่ลิดป่าเหว ตำบลแม่เหาะ อำเภอมะเข่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้ข้อมูลที่น่าสนใจถึงกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกกะหล่ำปลีเชิงพาณิชย์ ซึ่งมีต้นทุนการผลิตที่สูงและไม่ได้มีการนำต้นทุนอื่นๆมาคิดเช่นต้นทุนสุขภาพ ขณะที่สภาพพื้นที่ของชุมชนมีศักยภาพที่จะผลิตพืชผักที่ไม่ใช้สารเคมีได้ นอกจากนี้ในพื้นที่ยัง กลุ่มผู้บริโภคที่มีความต้องการอาหารอินทรีย์ และมีช่องทางตลาด ในอำเภอ 4 แห่งที่หมุนเวียน4วันต่อสัปดาห์ ที่ล้วนต้องการผลผลิตดังกล่าว แต่ปัญหาคือเกษตรกรยังไม่สามารถปรับระบบการผลิตเพื่อมาเชื่อมต่อกับตลาดอาหารปลอดสารพิษที่มีอยู่ได้ ทั้งนี้ตลาดทางเลือกและการสร้างเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ได้อาศัยงานศึกษาของ ชมชน บุญระหงส์(2543) ระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน อรณี เวียงแสง(2548) การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยน ระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืนเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน และ ถนัด แสงทอง (2558) การพัฒนารูปแบบตลาดทางเลือกเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงอาหารของชุมชน.....ในการออกแบบทำความเข้าใจรูปแบบตลาดทางเลือกที่กว้างกว่ารูปแบบตลาดนัดหรือตลาดชุมชนและสร้างทางเลือกช่องทางตลาดรูปแบบอื่นๆ.....นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาในประเด็นทางผลผลิตทางเกษตรหลายชิ้นที่มีการพูดถึงประเด็นทางการตลาดด้วย.....เช่นงานศึกษาของ.....ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล (2556) การจัดการการผลิตและการตลาดข้าวไร่อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน” ที่พูดถึงการจัดการตลาดข้าวไร่ โดยมีข้อมูลทางตัวเลข โดยพบว่า ราคาข้าวที่ขายจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์ การขายในรูปของเมล็ดพันธุ์จะได้ราคาดีกว่าการขายในรูปของข้าวเปลือก ราคาขายในรูปของเมล็ดพันธุ์อยู่ระหว่าง 23-25 บาทต่อกิโลกรัม สำหรับในรูปของข้าวเปลือกอยู่ระหว่าง 11-17 บาท ลักษณะพันธุ์ข้าวก็มีส่วนในเรื่องราคา โดยพันธุ์สกลนครจะขายได้ราคาดีกว่าพันธุ์ข้าวแม่จัน เนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาดมากกว่า โดยเฉพาะในกลุ่มของเกษตรกรที่เพาะปลูกอ้อยมักจะปลูกข้าวพันธุ์สกลนครเป็นพืชหมุนเวียน...การขายในรูปของเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรจะขายให้กับ ศูนย์ข้าวชุมชนโดยตรง

และทางศูนย์จะกระจายไปสู่หน่วยงานราชการและสมาคมชาวไร่อ้อย สัดส่วนที่เหลือเกษตรกรจะขายในรูปแบบของข้าวเปลือกโดยขายให้กับพ่อค้ารวบรวมในชุมชน/ท้องถิ่น/พ่อค้ารวบรวมในอำเภอ ซึ่งพ่อค้าจะส่งขายต่อให้โรงสีขนาดใหญ่ โดยมีข้อเสนอการทำตลาดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองและพัฒนาผลิตภัณฑ์ว่า เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์และส่งขายโดยตรงไปยังผู้บริโภค อาจส่งขายตามหน่วยงานราชการหรือร้านอาหารต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาด้านการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ด้านห่วงโซ่มูลค่าจะเห็นว่ากาไรขั้นต้นที่ผู้แปรรูปได้รับค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับการขายในรูปแบบของข้าวเปลือก ดังนั้น หากมีการรวมกลุ่มเพื่อการแปรรูปเกษตรกรจะได้รับประโยชน์โดยตรง

งานศึกษาของ อรรถพร ศรีโสภณ (2557) เรื่องโครงสร้างการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิไทย ให้ภาพข้อมูลตลาดใหญ่มากกว่าระบบตลาดของเกษตรกรที่สามารถจัดการได้เอง.....ขณะที่ ศิริธรณ์ โรจนสุพจน์ (2559) เรื่องการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในการสื่อสารเพื่อสร้างเสริมตลาดทางเลือกของเครือข่ายอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เน้นไปที่การสื่อสารเพื่อสร้างเรื่องราวของตลาดทางเลือก โดยชี้ว่าตลาดทางเลือกของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์เป็นสนามขนาดเล็กหรือสนามย่อย (sub-field) ที่ดินร่น ต่อสู้ เคลื่อนไหว ไม่เคยหยุดนิ่งท่ามกลางสนามเกษตรเคมีขนาดใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรอุตสาหกรรมกระแสหลักของสังคมไทยตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมา สนามแห่งนี้เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรของสังคมไทยตั้งแต่อดีตที่เป็นเกษตรเคมีพันธสัญญาและอาศัยกลไกตลาดเป็นตัวขับเคลื่อน แต่กลับสร้างปัญหาให้กับเกษตรกรมากมายและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เกษตรกรส่วนหนึ่ง จึงออกมาจากระบบดังกล่าวและสร้างตลาดทางเลือกของตนเองขึ้นมา นับได้ว่าเป็นการปรับตัวต่อครั้งสำคัญในระลอกแรก สนามย่อยหรือตลาดทางเลือกแห่งนี้ไม่เหมือนตลาดทั่วไปที่ความสัมพันธ์จบลงเมื่อการซื้อขายเสร็จสิ้นและต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ตามที่ต้องการ แต่ตลาดทางเลือกเป็นตลาดแห่งความสัมพันธ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่ามีความเป็นชุมชนหรือสังคมซึ่งผู้คนที่เข้ามาร่วมในพื้นที่แห่งนี้มิได้เข้ามาด้วยผลประโยชน์ส่วนตัวแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีมิติของส่วนรวมอยู่ด้วย

2.7.2 งานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาที่พูดถึงมูลค่าของเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่นโดยมีข้อมูลตัวเลขและรายได้ที่น่าสนใจเช่น งานของ นรินทร์ เนียมนุษ และคณะ(2557) ที่ศึกษา ห่วงโซ่อุปทานของสัตว์น้ำอ่าวบ้านดอน กรณีศึกษา ปูม้า ปูทะเล และปูแสมซึ่งสำรวจชาวประมงธรรมชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มประมงผู้จับปูม้า ปูทะเล และปูแสม จำนวน 102 ราย ในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า ชาวประมง มีรายได้จากการขายปู และรายได้จากการจับสัตว์น้ำอื่นๆ ที่เป็นผลพลอยได้จากการทำประมงโดยเฉลี่ยแล้วชาวประมงจะมีรายได้จากการทำประมงปูทะเลประมาณ 536,438.52 บาทต่อปีต่อราย และการทำประมงปูแสมเฉลี่ย 15,500.67 บาทต่อปีต่อราย ทั้งนี้วิถีการตลาดของชาวประมง ซึ่งอยู่ต้นน้ำของกระบวนการผลิต จะทำการจัดส่งผลผลิตให้แก่ผู้รวบรวมผลผลิต ซึ่งมีแพท้องถิ่น ที่อยู่ในพื้นที่ของการทำประมง และนำผลผลิตบางส่วนขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่น และร้านอาหารในท้องถิ่น ส่วนการจัดส่งผลผลิตให้กับร้านอาหารนอกอ่าว พบว่า เป็นการทำการค้าตั้งแต่บรรพบุรุษสืบต่อกันมา ในขณะที่กระบวนการกลางน้ำ ผู้รวบรวมรายใหญ่ คือแพท้องถิ่น ที่อยู่ในพื้นที่ที่ชาวประมง

อาศัยอยู่ และทำการรวบรวมส่งให้กับแพเอกชนรายใหญ่รวบรวมผลผลิตในปริมาณที่มากพอ จึงนำส่งให้กับโรงงานแปรรูปตามลำดับ

งานศึกษายังได้วิเคราะห์มูลค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์โดยตรง (Direct use) หมายถึง การคิดมูลค่าของทรัพยากรโดยตรงของมนุษย์ในฐานะผู้บริโภค เช่น การพิจารณาคุณค่าของสัตว์น้ำที่เป็นการใช้ประโยชน์ทางตรง ได้แก่ รายได้จากการจับสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำในกรณีต่างๆ เช่น การใช้ประโยชน์จากเปลือกหอย เปลือกกุ้ง รวมทั้งรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับจากการเข้าชมการประมงสัตว์น้ำ จากการศึกษาพบว่า มูลค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์โดยตรง (Direct use) ของชาวประมงปูม้า ปูทะเล และปูแสม เกิดจากการนำผลผลิตจำหน่ายให้กับร้านอาหารในท้องถิ่น แพท้องถิ่น และร้านอาหารนอกอ่าว พบว่า มูลค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์โดยตรงของการขายผลผลิตปูม้า มีมูลค่า 20,071,958.60 บาทต่อปี ปูทะเล มีมูลค่า 6,290,612.36 บาทต่อปี และปูแสม มีมูลค่า 21,706 บาทต่อปี และ มูลค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์โดยตรงของการขายผลผลิตปูเนื้อ มีมูลค่า 592,768.09 บาทต่อปี และปูไข่ มีมูลค่า 161,866.10 บาทต่อปี จากการศึกษาพบว่า ชุมชนอ่าวบ้านดอนของชาวประมงปูโดยรวมสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยเฉพาะการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ บนพื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติ

งานศึกษาอีกชิ้นหนึ่ง ของ เฉลียว บุญมันและศรัณย์ วิสเพัญ(2552) ซึ่งศึกษาความเป็นไปได้ของการผลิตไก่พื้นเมืองเชิงพาณิชย์ในระดับชุมชน: กรณีศึกษาไถ่อย่างบ้านแคน, ไถ่อย่างไม้มะดัน และการค้าขายไถ่พื้นเมืองในตลาดบางแห่งของจังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีโดยพบว่าตลาดไถ่อย่างมีห่วงโซ่อุปทานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่การผลิตจนถึงผู้บริโภค ได้แก่ 1) ผู้ผลิตพันธุ์ไก่และปัจจัยการผลิต 2) ผู้เลี้ยงไก่ 3) ผู้รวบรวมและชำแหละ 4) ผู้จำหน่ายไถ่อย่าง และ 5) ผู้บริโภคปริมาณการจำหน่ายไถ่อย่างในตลาดทั้ง 3 จังหวัด รวมตลอดปี ประมาณ 387,000 ตัว มูลค่ารวมประมาณ 37.7 ล้านบาทต่อปี โดยในช่วงปกติจะมีปริมาณการจำหน่ายเฉลี่ยประมาณ 1,000 ตัวต่อวัน ในช่วงเทศกาล (ปีใหม่ ตรุษจีน สงกรานต์) จำหน่ายเฉลี่ยประมาณ 2,800 ตัวต่อวัน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 2.8 เท่า ส่วนห่วงโซ่อุปทานไถ่พื้นเมือง ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่การผลิตจนถึงผู้บริโภค ได้แก่ 1) ผู้เลี้ยงไก่ 2) ผู้รวบรวม 3) ผู้จำหน่ายไก่ชำแหละ และ 4) ผู้บริโภค ซึ่งไก่พื้นเมืองที่นำมาจำหน่ายเป็นไก่ชำแหละในตลาดสด รวมตลอดปี มีประมาณ 213,000 ตัว มูลค่ารวมประมาณ 25.9 ล้านบาทต่อปี โดยในช่วงปกติ มีจำนวนเฉลี่ยประมาณ 580 ตัวต่อวัน ในช่วงเทศกาล (ปีใหม่ ตรุษจีน สงกรานต์) เฉลี่ยประมาณ 770 ตัวต่อวัน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 1.3 เท่า ส่วนไก่พื้นเมืองมีชีวิตที่ได้จากผู้รวบรวม มีประมาณ 268,000 ตัวต่อปี มูลค่าที่รับซื้อจากผู้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ รวมประมาณ 13.7 ล้านบาท และมูลค่าในการจำหน่ายของผู้รวบรวมไถ่พื้นเมือง รวมประมาณ 16.7 ล้านบาทงานศึกษาจึงสรุปได้ว่าความเป็นไปได้ของการผลิตไก่พื้นเมืองสำหรับใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ในตลาดระดับชุมชน มีความเป็นไปได้มากในตลาดสด เนื่องจากไถ่พื้นเมืองยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคและช่องทางการจำหน่ายมีมากกว่าตลาดในท้องถิ่น ส่วนการใช้ไถ่พื้นเมืองเข้าไปทดแทนไถ่ที่ซื้อขายในตลาดไถ่อย่างในระดับท้องถิ่น เห็นว่ามีความเป็นไปได้น้อย เนื่องจากไถ่พื้นเมืองมีปริมาณไม่เพียงพอ การออกสู่ตลาดไม่สม่ำเสมอตลอดปี ขนาดและอายุไก่

ไม่แน่นอน ต้นทุนสูง รวมถึงลักษณะไก่ย่างที่ทำจากไก่พื้นเมือง จะมีสีส้ม หลังจากที่ย่างสุกดูแล้วไม่น่ารับประทาน

งานศึกษาของ อติศร สังข์ครและนางลักษณ์ ผุดผือก (2557) ซึ่งศึกษาห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจเครื่องแกงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่พบว่าปัจจัยที่นำเข้าสู่ที่สำคัญในกระบวนการผลิตเครื่องแกงของผู้ประกอบการ คือวัตถุดิบในการผลิต อันได้แก่ พริกแห้ง พริกสด กระเทียม หอมแดง ขมิ้น กระชาย เกลือ พริกไทย ตะไคร้ และข่า ทั้งนี้งานศึกษาไม่ได้บอกว่าที่มาของวัตถุดิบเหล่านี้มาจากไหน สามารถหาในท้องถิ่นได้หรือไม่ แต่จากข้อมูลการผลิตเครื่องแกงของผู้ประกอบการ ซึ่งมีทั้งผู้ประกอบการรายเดี่ยว ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและ ผู้ประกอบการบริษัทจำกัดจำหน่าย ซึ่งผลิตเครื่องแกงจำนวน 3 ชนิด ได้แก่ เครื่องแกงส้ม เครื่องแกงคั่ว และเครื่องแกงเขียวหวาน มีกำลังการผลิตเครื่องแกงรวมกัน 15,500 กิโลกรัมต่อเดือน มีมูลค่าการจำหน่ายปลีกและส่ง 1,800,000 - 1,410,000 บาทต่อเดือน งานศึกษานำไปใช้ในการพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารจำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านคุณลักษณะที่ต้องการ ด้านสุขลักษณะ ด้านการบรรจุ และด้านเครื่องหมายและฉลาก พบว่า ด้านที่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการเจ้าของคนเดียวและวิสาหกิจชุมชนมากที่สุดคือด้านเครื่องหมายและฉลาก เนื่องจากการจำหน่ายเครื่องแกงนั้นเป็นการจำหน่ายแบบแบ่งขายจึงทำให้ยากต่อการทำฉลาก

งานศึกษาเหล่านี้มีความน่าสนใจในการประเมินมูลค่ารายได้หรือผลประโยชน์ออกมาในเชิงตัวเลขที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการจะได้รับจากกระบวนการอาหารท้องถิ่น แต่งานเหล่านี้ยังไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งในการจัดการตลาดโดยกลุ่มหรือชุมชนท้องถิ่น หรือการพัฒนาช่องทางการตลาดที่ลดความเสียหายของผู้ผลิต

2.6 ความสอดคล้องกับการทำงานยุทธศาสตร์ไหนด

ศูนย์ประสานงานเกษตรกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลาง ได้กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานไหนด คือการสร้างเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น โดยมีการกิจสร้างต้นแบบนวัตกรรมผ่านเครื่องมือ CBR ทั้งนี้ภายใต้เป้าหมายความมั่นคงอาหาร 4 ฐานคือ ฐานการผลิต (เอ็ดได้) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ป่า (หาได้) ฐานวัฒนธรรม ฮีต บุญประเพณีของชุมชน (แลกได้) และ ฐานการตลาด รายได้ รายจ่าย (ซื้อได้) อย่างพอเพียง และ ปลอดภัย คือ “การมีอาหารจากการผลิตได้ หาได้ แลกได้ ซื้อได้ อย่างพอเพียง ปลอดภัย และยั่งยืน อันเป็นการมุ่งเน้นมาที่การทำงาน ฐานการตลาด (ซื้อได้) โดยเชื่อมโยงกับอาหารที่มาจากฐานการผลิต (เอ็ดได้) และ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ป่า (หาได้) เพื่อให้กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจต้องเชื่อมโยงกับฐานความมั่นคงอาหารของชุมชน โดยการรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลตลาดอาหารปลอดภัย ผู้ผลิต ผู้ประกอบการผ่านตลาดเขียว ตลาดสถาบัน พัฒนาระดับตลาดเขียวและสร้างช่องทางตลาดที่หลากหลาย และสร้างเศรษฐกิจจากระบบอาหารท้องถิ่นด้วยระบบการกระจายสินค้าอาหารปลอดภัยในรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์ผู้บริโภคหรือรูปแบบอื่นๆ ฯลฯ

ทั้งหมดนี้จึงนำมาสู่ประเด็นสำคัญของงานวิจัยครั้งนี้คือ การพัฒนาและยกระดับตลาดทางเลือกที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตลาดเขียว ไปสู่การเป็นตลาดค้าส่งและตลาดขายตรงเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น การพัฒนาระบบตลาดที่เอื้อต่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน โดยมีประเด็นวิจัยคือการเชื่อมโยงศักยภาพฐานการผลิตอาหารของเกษตรกร การพัฒนาระบบการผลิตของเกษตรกร การพัฒนาระบบการซื้อขายกับผู้บริโภค โดยผ่านหน่วยจัดการผลผลิตสู่ช่องทางตลาดค้าส่ง ตลาดสถาบัน ตลาดขายตรง โดยใช้งานวิจัยท้องถิ่นเข้าไปพัฒนากระบวนการทำตลาดของชุมชนและกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและการผลิตที่ปลอดภัย มีการกระจายรายได้ ผลตอบแทนลงสู่ชุมชน การสร้างรูปธรรมตลาดทางเลือกและการพัฒนาเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของชาวบ้านและการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ตลอดสายพานการผลิตตั้งแต่ การผลิต การรวบรวม การแปรรูป การตลาดและการบริโภค

บทที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1 การพัฒนาให้ได้ข้อเสนอโครงการวิจัยในชุดประเด็นตลาดทางเลือก

1. การคัดเลือกพื้นที่ในการพัฒนาโจทย์วิจัย

ชุดประเด็นตลาดทางเลือกได้ออกแบบให้เกิดโครงการย่อยจำนวน 4 โครงการ ครอบคลุมพื้นที่เขตอีสานกลาง 4 จังหวัด โดยมีกรอบในการเลือกพื้นที่ทำวิจัยดังนี้คือ

1. พื้นที่ที่ทำเรื่องตลาดเขียวเดิมและต้องการพัฒนาระดับตลาดเขียวไปสู่รูปแบบ ช่องทางตลาดใหม่ๆที่เอื้อให้เกิดการเข้าถึงอาหารอินทรีย์ของผู้บริโภคได้มากขึ้นและขยายพื้นที่หรือสมาชิกในการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น โดยงานวิจัยจะทำในลักษณะพื้นที่เครือข่าย
2. พื้นที่ใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบการตลาดและผลผลิตที่เชื่อมกับผู้บริโภคเชิงสถาบัน เช่น โรงแรม ร้านอาหาร โรงเรียน โดยเน้นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตสูง มีปริมาณผลผลิตมากพอสมควรในการนำส่งผู้บริโภค โดยงานวิจัยจะทำในลักษณะพื้นที่เครือข่ายและพื้นที่ชุมชน แต่เป็นพื้นที่กว้างกว่าชุมชนเดียว

จากกรอบการคัดเลือกพื้นที่ ทำให้ได้พื้นที่วิจัย 4 พื้นที่ คือ 1.พื้นที่เครือข่ายตลาดเขียว จ.มหาสารคาม 2. พื้นที่เครือข่ายตลาดเขียว จ.ขอนแก่น 3. พื้นที่กลุ่มเกษตรกร ต.บ้านโนน อ. ชำสูง จ.ขอนแก่น และ 4. พื้นที่เครือข่ายอาหารปลอดภัย อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด

2. กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย

2.1 ชุดประเด็นประสานไปที่เครือข่ายกลุ่มเป้าหมายและหารือกับแกนนำชุมชนและเครือข่าย ในพื้นที่เป้าหมายเพื่อกำหนดวันจัดประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการวิจัยในประเด็นตลาดทางเลือก โดยจัดเวทีย่อยในแต่ละพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงการดำเนินโครงการวิจัยในประเด็นตลาดทางเลือก โดยได้ลงพื้นที่ ดังนี้

1.พื้นที่เครือข่ายตลาดเขียว จ.มหาสารคาม ลงพื้นที่วันที่ 21 สค. 61 ณ.สวนเกษตรบ้านส่อง อ.เมือง จ.มหาสารคาม

2. พื้นที่เครือข่ายตลาดเขียว จ.ขอนแก่น ลงพื้นที่ 29 สค. 61 ที่ศูนย์เยาวชนเทศบาลนครขอนแก่น

3. พื้นที่กลุ่มเกษตรกร ต.บ้านโนน อ. ชำสูง จ.ขอนแก่น ลงพื้นที่วันที่ 25 กย. 61 ณศาลาชุมชนบ้านโนนกุตติง อ.ชำสูง จ.ขอนแก่น

4. พื้นที่เครือข่ายอาหารปลอดภัย อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด ลงพื้นที่วันที่ 15 ตค. 61 ณ ชุมชนจินตนิยาม ต.หนองหิน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด

เป้าหมายของการลงพื้นที่คือทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และลักษณะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับการตลาดและความจำเป็นของการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสำคัญและพัฒนาตนเอง และกำหนดโจทย์วิจัยเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่

2.2 จัดเวทีพัฒนาโครงการวิจัยในระดับพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ร่างข้อเสนอโครงการวิจัย

สำหรับนำเสนอกับทาง สกว. โดย กำหนดโจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัย กำหนดทีมวิจัยและที่ปรึกษาของโครงการวิจัยการเตรียมข้อมูลประกอบการจัดทำเอกสารข้อเสนอโครงการ และกำหนดผู้รับผิดชอบในการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยและการนำเสนอโครงการวิจัย โดยได้ลงพื้นที่ดังนี้

- 1.พื้นที่เครือข่ายตลาดเขียว จ.มหาสารคาม ลงพื้นที่วันที่ 11 กย. 61 ณ.ศาลาวัดบ้านหนองโจด อ.เมือง จ.มหาสารคาม
2. พื้นที่เครือข่ายตลาดเขียว จ.ขอนแก่น ลงพื้นที่วันที่ 13 และ 25 กย. 62 ที่ศูนย์เยาวชนเทศบาลนครขอนแก่น
3. พื้นที่กลุ่มเกษตรกร ต.บ้านโนน อ. ชำสูง จ.ขอนแก่น ลงพื้นที่วันที่ 1 และ 11 ตค. 61 ณ ศาลาชุมชนบ้านโนนกุดทิง อ.ชำสูง จ.ขอนแก่น
4. พื้นที่เครือข่ายอาหารปลอดภัย อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด ลงพื้นที่วันที่ 29 ตค. 61 ณ ชุมชนจินตนิยาม ต.หนองหิน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด

2.3 ชุดโครงการวิจัยตลาดทางเลือก ติดตามข้อเสนอโครงการวิจัยจากแต่ละพื้นที่ และปรับปรุง

ร่างเอกสารสำหรับนำเสนอต่อการจัดเวทีพิจารณาโครงการ โดยให้แต่ละพื้นที่จัดทำเอกสารข้อเสนอโครงการสำหรับที่ทางชุดประเด็นจะร่วมพิจารณาโครงการ

3 การจัดประชุมพิจารณาโครงการเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือก

3.1 ชุดตลาดทางเลือกจัดเวทีประชุมพิจารณาโครงการร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เกษตรกรมัยยืนอีสานตอนกลางและร่วมกับชุดโครงการอื่นๆภายใต้ศูนย์ประสานงานฯคือชุดวิจัยพันธกรรมชุดวิจัยนวัตกรรม และชุดวิจัยเกษตรกรรุ่นใหม่ ในการพิจารณาความสมบูรณ์ของร่างข้อเสนอโครงการวิจัยและสรุปประเด็นที่ต้องปรับปรุง เพื่อส่งต่อในเวทีพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิจาก สกว. โดยเชิญแกนนำทีมวิจัย

และที่ปรึกษาของแต่ละโครงการวิจัย/พื้นที่เข้าร่วม โดยจัดวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2561 ณ บ้านสวนชุมแสง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

3.2 จัดประชุมนำเสนอโครงการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแจ้งให้ทุกพื้นที่เตรียมผู้แทน

โครงการวิจัยละ 3 คน เข้าร่วมการประชุมโดยให้ทุกโครงการเตรียมนำเสนอสรุปสาระสำคัญของโครงการต่อที่ประชุมโครงการละ 10 นาที และผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อข้อเสนอโครงการวิจัยแต่ละโครงการ โดยจัดวันที่ 18 ต.ค. 61 ณ โรงแรมเบสอิน อ.บรบือ จ.มหาสารคาม

3.3 ชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ สรุปประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและ

จากที่ประชุม เพื่อใช้ในการปรับปรุงข้อเสนอโครงการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และน่าส่ง สกว.เพื่อดำเนินการต่อไป

บทที่ 4 ผลการศึกษา

4.1 เพื่อสรุปบทเรียน เป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนงานภายใต้ชุดประเด็นตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น

จากสถานการณ์ปัญหาด้านการตลาดดังกล่าวมา ที่สรุปได้ว่าตลาดในกระแสหลัก เป็นตลาดที่ไม่เอื้อให้กับเกษตรกรรายย่อยในด้านราคาและผลกำไร ไม่เอื้อต่อการสนับสนุนเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน เป็นตลาดที่ไม่เป็นธรรมกับเกษตรกร ทั้งนี้ภายใต้ข้อจำกัดด้านการตลาดมีการขับเคลื่อนของกลุ่มเกษตรกรในการ พัฒนาการทำเกษตรกรรมยั่งยืนเกษตรอินทรีย์ ที่เน้นการไม่ใช้สารเคมี การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ และการรวมกลุ่มทำตลาด โดยเฉพาะตลาดเขียวที่เกษตรกรนำผลผลิตอินทรีย์มาขายกับผู้บริโภค ที่ในภาคอีสานพบว่ามีความกว่า 10 แห่ง แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ยังไม่สามารถสร้างระบบการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยของคนส่วนใหญ่ผ่านระบบตลาดที่เป็นธรรมและยั่งยืนได้ ซึ่งปัญหานี้นำไปสู่ที่มาของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานเกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลาง ภายใต้ชุดวิจัยตลาดทางเลือก โดยได้เน้นการวิจัยที่เชื่อมโยงความมั่นคงอาหารของชุมชนสู่การสร้างเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่นต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2558 โดยที่ผ่านมานงานวิจัยได้เน้นการพัฒนาโครงการวิจัยที่นำไปสู่การสร้างระบบตลาดที่เน้นการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและการสร้างเศรษฐกิจและรายได้จากอาหารท้องถิ่น 9 โครงการ โดยโครงการวิจัยในช่วงปี 2558 ได้วิจัยเรื่องการเชื่อมโยงผลผลิตเข้าสู่ตลาดเขียว ขอนแก่นของกลุ่มเกษตรกรบึงปากเขื่อน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น การพัฒนาตลาดชุมชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มเกษตรแบบอินทรีย์ในชุมชน ของพื้นที่ ต.นาทอง อ.เชียงยืน จ.มหาสารคาม และ ตลาดชุมชน บ.โนนหอม ต.เพ็กใหญ่ อ.พล จ.ขอนแก่น การสร้างตลาดชุมชนเพื่อขยายเครือข่ายผู้ผลิตและสร้างการเข้าถึงอาหารของคนในชุมชนกึ่งเมืองมหาสารคาม และการหาช่องทางตลาดค้าส่งผลผลิตเช่นกรณีพื้นที่กลุ่มปลูกพริก บ.หนองโจด อ.เมือง จ.มหาสารคาม ซึ่งผลการวิจัย ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ได้รูปแบบตลาดทางเลือกที่หลากหลาย อาทิเช่น ตลาดนัด ตลาดเร่ ตลาดในแปลง ตลาดร้านค้า ตลาดเครือข่าย ตลาดบุคคล ตลาดสด(สีเขียว) ตลาดชุมชน ตลาดตำบล และตลาดในจังหวัด ตลาดชุมชนแบบหมู่บ้าน ตลาดชุมชนกึ่งเมือง และตลาดในเมือง โดยเฉพาะรูปแบบตลาดนัดสีเขียวได้ชุดความรู้ในการจัดตั้งตลาดเขียวที่ชัดเจนและเป็นระบบทั้ง กระบวนการสร้างตลาด มาตรฐานและระบบการควบคุม การสร้างการมีส่วนร่วม และความยั่งยืนของตลาด และพบว่าตลาดช่วยกระตุ้นระบบการผลิตที่ปลอดภัยได้จริง เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับฐานการผลิตของเกษตรกรให้เป็นระบบการเกษตรอินทรีย์ที่มีความหลากหลายและปลอดภัยได้ โดยตลาดนัดสีเขียวสอดคล้องกับเกษตรกรรายย่อยที่มีการผลิตที่หลากหลายในพื้นที่ขนาดไม่ใหญ่เกินไป และคนในท้องถิ่นสามารถเข้าถึงตลาดได้ง่าย และตลาดทางเลือกสามารถตอบโจทย์เรื่องการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจของครอบครัวเกษตรกรและชุมชน ช่วยสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านตลาดและการจัดการอาหาร แต่ทั้งนี้การวิจัยในปี 2559 เน้นช่องทางตลาดนัดที่เป็นตลาดชุมชนและตลาดเขียวเป็นหลัก ทำให้ขาดการศึกษาช่องทางตลาดอื่นๆ ที่จะเป็นการพัฒนาให้คนสามารถเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยของเกษตรกรรายย่อยในรูปแบบอื่นๆ

โครงการวิจัยในปี 2560 จึงได้เพิ่มมิติของการทำวิจัยมาเน้นที่การค้นหารูปแบบและช่องทางการตลาดอาหารปลอดภัยที่มากกว่าช่องทางตลาดนัด เพื่อให้เป็นรูปแบบช่องทางตลาดที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น โดยโครงการวิจัยได้เน้นในเรื่องตลาดขายตรงและตลาดค้าส่ง หรือตลาดส่งผลผลิตโดยกลุ่มเกษตรกรเองโดยความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บนพื้นฐานราคาที่เป็นธรรม ซึ่งทำให้เกิดช่องทางตลาดที่มากขึ้นกว่าช่องทางตลาดนัด โดยเกิดตลาดค้าส่งหรือขายผลผลิตตรงให้กับหน่วยงานและผู้ประกอบการ อาทิเช่นการขายข้าวอินทรีย์ให้กับโรงพยาบาล การขายพืชผักอินทรีย์ให้กับโรงเรียนและร้านอาหาร การเปิดช่องทางจำหน่ายโดยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น ร้านค้าของกลุ่ม การออกงานแสดง ทำให้ชุดโครงการวิจัยมีข้อค้นพบจากการวิจัยคือ การสร้างเศรษฐกิจอาหารผ่านตลาดทางเลือก ในรูปแบบตลาดที่เน้นความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และหน่วยงานบนพื้นฐานราคาที่เป็นธรรม รูปแบบการขายตรงโดยเน้นพืชเป็นตัวอย่างว่าสามารถขายผลผลิตในปริมาณที่มากในราคาที่เป็นธรรม อาทิเช่น พริก ข้าวอินทรีย์ แต่ต้องอาศัยกลไกกลางในการจัดการและเชื่อมโยงสินค้า ซึ่งกลไกกลางไม่ได้ทำหน้าที่ขายอย่างเดียวแต่ทำหน้าที่ให้ความรู้ และ ทำความเข้าใจ ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น โดยผลการดำเนินการด้านตลาดมีดังนี้ (1) การขายข้าวกล้องอินทรีย์ให้กับโรงพยาบาลระดับอำเภอ เช่น โรงพยาบาล อ.บรบือ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกษตรกรโคกผักกูด-โป่งแดง แม้ว่ากลุ่มเกษตรกรจะสามารถทำข้อตกลงด้านการตลาดในการขายข้าวอินทรีย์ให้กับโรงพยาบาลได้ทุกเดือน แต่อย่างไรก็ดีจากการทดลองปฏิบัติการงานวิจัยพบว่าทางกลุ่มยังขายข้าวขาดทุนเนื่องจากต้นทุนการดำเนินการที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งราคาข้าวที่ทางโรงพยาบาลซื้อได้อยู่ในราคาที่ไม่สูงนักเมื่อเทียบกับราคาข้าวกล้องอินทรีย์ทั่วไป (2) การขายพืชผักอินทรีย์ให้กับโรงเรียนและร้านอาหารของกลุ่มผู้ผลิตตลาดเขียวขอนแก่น พบว่า รูปแบบการส่งผลผลิตให้กับสถานศึกษาขนาดเล็กเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสม เนื่องจากกลุ่มสถานศึกษาขนาดเล็กมีการรับซื้อผลผลิตเหมาะสมกับปริมาณการผลิตของกลุ่มผู้ผลิตตลาดเขียวและกลุ่มสถานศึกษาขนาดเล็กมีความรู้เรื่องผลผลิตแบบปลอดภัยและแบบอินทรีย์จึงไม่เกิดปัญหาเรื่องการรับรองมาตรฐานผลผลิตอย่างเช่นกับกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารที่ต้องการมาตรฐานการรับรองจากหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว และกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารยังมีความต้องการผลผลิตจำนวนมากและต้องมีความต่อเนื่อง ในขณะที่ศักยภาพการผลิตของกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์แบบรายย่อยมีข้อจำกัดในการผลิตในปริมาณมากและมีความต่อเนื่อง ภายใต้การเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการร้านอาหารกับกลุ่มเกษตรกรตลาดเขียวขอนแก่น จึงยังหาจุดที่ลงตัวและมีความเหมาะสมยังไม่ได้ (3) การขายพริกปลอดภัยของกลุ่มบ้านหนองโจด โดยการส่งตรงถึงที่ให้กับพ่อค้า/แม่ค้าร้านส้มตำในเมืองมหาสารคาม พบว่าเป็นช่องทางการตลาดที่เป็นไปได้ ปฏิบัติได้จริง มีผลกำไรจากการจำหน่ายและมีความยั่งยืนในการขายได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในชุมชนด้วยคือสามารถขายพริกได้ในราคาที่เป็นธรรม และจากความต้องการของร้านค้าที่ต้องการพืชผักอื่นๆที่เป็นวัตถุดิบในการทำส้มตำและประกอบอาหาร ทำให้มีการสั่งซื้อผลผลิตผักอย่างอื่นมากกว่าพริก ทำให้เกษตรกรได้มีการวางแผนการปลูกพืชที่หลากหลายในแปลงของตน แทนการปลูกพริกเพียงอย่างเดียว (4) โครงการการพัฒนาบทบาทสหกรณ์เพื่อเป็นหน่วยจัดการตลาดข้าวและพืชผักเกษตรอินทรีย์ ภูมิศึกษา สหกรณ์ชุมชนอำเภอบ้านฝาง จำกัด แม้จะถูกจัดประเภทจะเป็นรูปแบบ

สหกรณ์ออมทรัพย์ แต่ทางสหกรณ์ฯได้สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯในการทำเกษตรอินทรีย์ โดยสหกรณ์ฯสนับสนุนด้านสินเชื่อ การส่งเสริมอาชีพและการทำตลาด โดยประสานงานในการขายผลผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกกับโรงสีรายใหญ่ และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่นคือ โรงพยาบาล องค์กรปกครองท้องถิ่น ในการสร้างตลาดท้องถิ่น เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีพื้นที่ขายผลผลิต รวมถึงสหกรณ์ฯเปิดพื้นที่ในการขายผลผลิตให้กับสมาชิกที่เป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ แต่ข้อจำกัดคือยังทำได้ในระดับขนาดเล็ก เนื่องจากศักยภาพทางการผลิตของกลุ่มเกษตรกรยังอยู่ในระดับเริ่มต้น ที่ปริมาณและคุณภาพผลผลิตยังมีน้อย

ในขณะที่เรื่องตลาดเขียว ภายใต้การทำงานของชุดโครงการวิจัยตลาดทางเลือก ได้มีการถอดสรุปบทเรียนและจัดเวทีเพื่อการเชื่อมประสานของกลุ่มที่ทำตลาดเขียวในเขตภาคอีสานตอนกลาง ซึ่งได้ข้อสรุปที่ยืนยันถึงการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร 800 – 5,000 บาทต่อการขาย1ครั้ง ตลาดเขียวเป็นพื้นที่แหล่งจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ มีความร่วมมือกับผู้บริโภค การรวบรวมองค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียนเรื่องการตลาดทางเลือก และสร้างเครือข่ายตลาดสีเขียวเขตอีสานตอนกลาง ในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้ข้อสรุปที่ยืนยันถึงการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร โดยหากเกษตรกรมีตลาดเขียวอาทิตย์ละ 3 วัน จะสามารถมีรายได้ประจำที่แน่นอนไม่ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ตลาดเขียวเป็นพื้นที่จำหน่ายอาหารของชุมชน เหมาะสมกับพื้นที่เพราะใกล้กับแหล่งผลิต มีความหลากหลาย แต่ข้อจำกัดของรูปแบบตลาดเขียวคือยังทำเป็นจุดเล็กๆ ในแต่ละจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่กระจุกกระจายไม่ได้มีการสื่อสารหรือสร้างความร่วมมือระหว่างกัน นอกจากนี้ยังมีมาตรฐานและความเข้มแข็งที่ต่างกันในตลาดเขียวแต่ละแห่ง จึงทำให้เห็นว่าหากจะขับเคลื่อนขบวนการตลาดเขียวให้เป็นตลาดที่สร้างเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น โดยการขยายบทบาทของตลาดให้มากขึ้นและเพิ่มช่องทางด้านอื่นๆเพื่อกระจายอาหารไปสู่ผู้บริโภคได้มากขึ้น

สรุปบทเรียนการขับเคลื่อนงานภายใต้ชุดประเด็นตลาดทางเลือกที่ผ่านมาคือ ได้รูปแบบและช่องทางการตลาดอาหารปลอดภัยที่มากกว่าช่องทางตลาดนัด เป็นรูปแบบ ช่องทางตลาดที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น และรูปธรรมการทำตลาดทางเลือกเพื่อการสร้างเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่นคือ 1) รูปแบบตลาดขายตรงหรือตลาดในท้องถิ่นคือ ตลาดนัดในอำเภอหรือในเมือง อาทิเช่น ตลาดเขียวในที่ต่างๆ 2) รูปแบบตลาดแบบสหกรณ์คือการมีหน่วยในการรับซื้อ รวบรวม ผลผลิตในชุมชน เพื่อนำส่งขายต่อ หรือดำเนินการในลักษณะการเข้าไปสนับสนุนการรวมกลุ่ม และประสานกับภาคีหน่วยงานต่างๆในการเข้าถึงตลาดให้กับสมาชิก 3) ตลาดขายส่ง คือการขายส่งวัตถุดิบผลผลิตอินทรีย์เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ให้กับร้านอาหาร โรงพยาบาล โรงเรียน ทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น นอกเหนือจากช่องทางตลาดนัดหรือตลาดเขียว ได้องค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียนเรื่องการตลาดทางเลือก และเกิดเครือข่ายตลาดสีเขียวเขตอีสานตอนกลาง ในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน โดยมีรูปแบบของตลาดเขียวในเขตอีสานตอนกลาง ทั้งหมด 5 รูปแบบคือ 1) ตลาดในแปลงของเกษตรกร 2) ตลาดนัดในชุมชนหรือตำบล 3) ตลาดเขียวในระดับอำเภอ 4) ตลาดเขียวในระดับจังหวัด 5) ตลาดเขียวผ่าน

หน่วยงาน องค์กร สถาบัน ปัจจุบันมีตลาดเขียวกระจายอยู่ใน 7 จังหวัดอีสานกลางคือ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ นี้ จำนวน 34 แห่ง

ส่วนเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนงานภายใต้ชุดประเด็นตลาดทางเลือกเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น นั้นมีการขับเคลื่อนทางนโยบาย เพื่อการพัฒนาตลาดท้องถิ่นและเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกร โดยการตลาดเชื่อมโยงความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆและกลุ่มผู้บริโภคในการสร้างสรรค์พื้นที่ตลาดเพื่อสร้างเศรษฐกิจและรายได้จากอาหารท้องถิ่นได้ คือ 1) หน่วยงานภาครัฐ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการทำเกษตรกรรมยั่งยืนที่ 2)การเปิดให้มีตลาดทางเลือกให้เพิ่มมากขึ้น 3)การสนับสนุนตลาดที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆกับเกษตรกร และการมีมาตรฐานตลาดอาหารปลอดภัยที่เน้นความเป็นอินทรีย์ 4)การสนับสนุนให้เปิดตลาดของหน่วยงานรัฐ ควรจะเน้นมาตรฐานที่ชัดเจน และมีระบบมาตรฐานและการรับรอง และมีข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปคือ 1)การศึกษาบทบาทของตลาดทางเลือกหรือตลาดเขียวในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ 2) การศึกษาเพื่อการสร้างพื้นที่และช่องทางการตลาดทางเลือกของเกษตรกรให้เพิ่มมากขึ้น 3) การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรในที่ต่างๆ

4.2 เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยและจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ และเตรียมความพร้อมของชุมชนและทีมวิจัยชาวบ้านในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดประเด็นตลาดทางเลือกฯ

ผลจากการพัฒนาโจทย์วิจัยทั้ง 4 โครงการ ได้ข้อเสนอโครงการวิจัยดังนี้

4.2.1 โครงการวิจัยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดพืชผักอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนกุดทิง-นายม ต.บ้านโนน อ.คำสูง จ.ขอนแก่น

บ้านโนนกุดทิง หมู่ 4 ก่อตั้งชุมชนมา 200 ปีแล้ว มีจำนวนครัวเรือน 116 หลังคา ประชากร 551 คน พื้นที่ทำกิน 2,137 ไร่ ส่วน บ้านนายม หมู่ 5 ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2442 ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 126 หลังคา ประชากร 558 คน พื้นที่ทำกิน 2,316 ไร่ สภาพพื้นที่ของทั้ง 2 ชุมชน เป็นพื้นที่การทำเกษตรที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะเรื่องแหล่งน้ำ ทั้งนี้ทั้ง 2 ชุมชน มีกลุ่มเกษตรกรที่มาขายผลผลิตพืชผักอินทรีย์ในตลาดเขียวขอนแก่น โดย บ้านนายม มีกลุ่มผู้ผลิตจำนวน 20 ราย มีคนมาขายของที่ตลาดเขียว 4 ราย บ้านโนนกุดทิง มีกลุ่มผู้ผลิต 25 ราย มีคนมาขายของที่ตลาดเขียว 1 ราย โดยเฉพาะบ้านโนนกุดทิง มีพื้นที่สาธารณะและใช้เป็นพื้นที่ในการปลูกพืชผัก โดยได้แบ่งล๊อคให้คนในชุมชนได้ทำการเกษตรจำนวนกว่า 200 คน ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรได้ปลูกพืชผักในพื้นที่ทั้งแบบอินทรีย์ แบบปลอดภัย และแบบที่ใช้สารเคมี ทั้งนี้ในเรื่องการจัดการตลาดจะมีนำผลผลิตไปขายตลาดเขียวขอนแก่น แต่ยังเป็นส่วนน้อยเท่านั้น ขณะที่ส่วนใหญ่เกษตรกรยังมีปัญหาเรื่องการตลาดอยู่ ทั้งปัญหาเรื่องราคา ปัญหาไม่มีคนรับซื้อในช่วงฤดูกาลที่ผลิตได้ดี จึงทำให้ชุมชนอยากที่จะพัฒนาเรื่องการตลาดพืชผักอินทรีย์ โดยการทำวิจัย

ทั้งนี้ปัญหาหรือโจทย์การวิจัย คือจะมีวิธีการและกระบวนการอย่างไรในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดพืชผักอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนกุดทิง-นายม ต.บ้านโนน อ.คำสูง จ.ขอนแก่น มี

วัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ 1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของระบบการผลิตพืชผักอินทรีย์และปัญหาการตลาดพืชผักอินทรีย์ของชุมชน 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการผลิตพืชผักอินทรีย์ของชุมชนให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดในเมืองขอนแก่น 3 เพื่อศึกษาช่องทางการตลาดพืชผักอินทรีย์ในเมืองขอนแก่น ที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลผลิตผักอินทรีย์ได้หลายรูปแบบและปริมาณที่มากขึ้น

4.2.2. โครงการวิจัย การยกระดับตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม ไปสู่การเป็นพื้นที่กระจายอาหารปลอดภัยสู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคาม

ภายใต้วิกฤตอาหาร(ความมั่นคงทางอาหาร)ปี 2535 จังหวัดมหาสารคามได้มีการร่วมกันของกลุ่มองค์กรเอกชน องค์กรภาครัฐและองค์กรชาวบ้านผู้ที่ทำการผลิตอาหารปลอดภัยและผู้บริโภคที่สนใจดูแลสุขภาพ ซึ่งเริ่มต้นจากทำเกษตรปลอดสารและพัฒนารัฐธรรมนูญความร่วมมือ ในปี 2535 องค์กรพัฒนาเอกชนได้จัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานเกษตรอินทรีย์และเกษตรธรรมชาติในพื้นที่ 8 อำเภอของจังหวัดมหาสารคามรวมกันเป็นองค์กรเรียกตัวเองว่า “ เครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือกภูมินิเวศน์มหาสารคาม” เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมแนวคิด เทคนิค วิธีการผลิตและการทำตลาดในรูปแบบทางเลือกต่างๆ จากนั้นได้ร่วมกับเครือข่ายต่างๆคือ โรงพยาบาลจังหวัดมหาสารคาม โดยฝ่ายงานเวชกรรมสังคม ที่สนับสนุนให้กลุ่มมีการพบปะกันแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิตแบบไม่ใช้สารเคมีและมีการเปิดตลาดพืชผักปลอดสารพิษ ในโรงพยาบาล ตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบัน มีกลุ่มผู้ผลิต 65 ครอบครัว มีการเปิดตลาดในโรงพยาบาลทุกวันศุกร์ มีผู้ผลิตมาจำหน่ายทั้งพืชผักและอาหารแปรรูป จำนวน 40 ครอบครัว กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรโคกผักกูด – กะโล่งโป่งแดง เป็นกลุ่มพื้นที่โครงการของ ส.ป.ก. สนับสนุนให้ทำการผลิตแบบยั่งยืนในเขตพื้นที่ ส.ป.ก. ที่อยู่ในพื้นที่เขตอำเภอนาเชือกและอำเภอบรบือ มีสมาชิกทั้งหมด 163 ครอบครัว กลุ่มเกษตรปลอดสารอาหารปลอดภัย (ที่ NODE สสส.) สนับสนุนทุนให้ทำอาหารปลอดภัย ซึ่งมียุทธศาสตร์ 112 ครอบครัว 5 หมู่บ้าน 5 ตำบล 4 อำเภอ ได้ร่วมกันตั้ง “ตลาดนัดสีเขียวในเขตเมืองมหาสารคาม” โดยการเชื่อมโยงกลุ่มเกษตรกรผู้ทำการผลิตที่กระจายตัวกันอยู่ในลักษณะกลุ่มบุคคลและกลุ่มองค์กร มีทั้งหมด 5 กลุ่ม 390 ครอบครัวที่เป็นกลุ่มผู้ผลิต เพื่อเป็นจุดนัดพบผู้ทำการผลิตผักปลอดสารอาหารปลอดภัยในเขตอำเภอเมืองและประชาชนที่สนใจเรื่องสุขภาพในเมืองมหาสารคาม ในปัจจุบันได้ดำเนินงานมาแล้ว 12 ปี มีสมาชิกผู้ผลิตที่ปลอดสารพิษนำสินค้าจากแปลงเกษตรมาจำหน่ายจำนวน 230 ครอบครัวและมีผู้บริโภคที่สนใจในเรื่องพืชผักปลอดสารอาหารปลอดภัยในแต่ละสัปดาห์ ประมาณ 1,000 คน

ตลาดสีเขียวมหาสารคามเริ่มเปิดในวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2549 โดยความร่วมมือจาก 5 องค์กร ได้แก่ ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม เครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือกอีสานกลุ่มมัญญิน โครงการฟื้นฟูสุขภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำเกษตรแบบผสมผสาน โรงพยาบาลมหาสารคาม และเทศบาลเมืองมหาสารคาม ก่อนที่จะมีสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม เข้ามาร่วมส่งเสริมการเกษตรและกลุ่มอาชีพอีกหนึ่งองค์กรในภายหลัง จัดให้มีการขายของทุกวันอาทิตย์ ณ สวนสุขภาพศรีสวัสดิ์ดำเนิน ตั้งแต่เวลา 12.00 น.- 19.00 น. ผลผลิตที่จำหน่ายในตลาดมีหลากหลายทั้งพืชผักผลไม้ อาหารจากป่าตามธรรมชาติ อาหารปรุงพื้นบ้านสำเร็จ ขนมพื้นบ้าน ปลาไร่ ข้าวสาร

ปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนสมาชิกสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน 34 ราย ถือเป็นจำนวนมากที่สุดที่เคยรับสมัครสมาชิกมา ด้านหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในด้านรายได้ที่ทำให้เกษตรกรและผู้ผลิตต้องการเข้าร่วมจำหน่ายในตลาดสีเขียว ประกอบกับนโยบายจากทางภาครัฐที่ต้องการให้แต่ละจังหวัดมีพื้นที่สำหรับการจัดตลาดเกษตรกร (Farmer Market) ซึ่งทางจังหวัดมหาสารคามได้กำหนดให้ตลาดสีเขียวมหาสารคามเป็นตลาดเกษตรกรควบคู่กันไปด้วย ทำให้ตลาดแห่งนี้ยังได้รับความนิยมจากเกษตรกรและผู้ผลิตทั่วไป ในขณะที่พื้นที่ขายเริ่มคับแคบลง นอกจากนั้นการเป็นตลาดที่ขายดียังส่งผลให้มีคนจำนวนมากต้องการเข้ามาขายสินค้าของตนเองในพื้นที่นี้โดยไม่ต้องผ่านการผ่านกระบวนการตรวจคัดกรองมาตรฐานตามเกณฑ์ที่ทางตลาดไว้บางส่วนใช้การขายรอบ ๆ พื้นที่ตลาดสีเขียวแทนอีกทั้งการขยายตัวของสมาชิกมีจำนวนมากขึ้นในทุก ๆ ปี อาจทำให้คณะกรรมการตลาดสีเขียวต้องทำงานหนักขึ้นให้ครอบคลุมจำนวนสมาชิกที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อจะรักษาคุณภาพและมาตรฐานของตลาดสีเขียวมหาสารคามให้คงอยู่ต่อไป

ช่องทางตลาดที่รองรับผลผลิต ผลผลิตที่เกษตรกรนำมาจำหน่ายนอกจากขายปลีกให้แก่ผู้บริโภคในตลาดสีเขียวแล้ว บางรายยังมีลูกค้าประจำ เช่น ร้านอาหาร สั่งซื้อผักไว้เป็นจำนวนมาก(ขายส่ง) และวิ่งมารับที่ตลาดในช่วงเช้าเป็นการเพิ่มรายได้อีกทางให้แก่เกษตรกร นอกจากนั้นในจังหวัดมหาสารคามยังคงมีตลาดสีเขียวอีกหลายจุด 1) โรงพยาบาลมหาสารคาม 2) ธกส. ที่เปิดเป็นตลาดประชารัฐเพื่อเกษตรกร สาขาเมือง มีสมาชิก 40 คน ที่ขยายมาจากเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม 3) ตลาดนัดอาหารปลอดภัยบ้านส่อง ทำให้เกษตรกรมีช่องทางจำหน่ายรองรับผลผลิตของตนเองมากขึ้นด้วย

เนื่องจากจำนวนสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมีเพิ่มขึ้นทุกปี แต่พื้นที่ในการจำหน่ายมีจำกัดและกลุ่มเป้าหมาย(ผู้บริโภค)เป็นกลุ่มเดิม) แม้จะมีการขยายพื้นที่การจำหน่ายเป็น 3 แห่งตามที่กล่าวมาแล้ว และจากปัญหาการส่งเสริมจากภาครัฐในการสนับสนุนให้มีพื้นที่ให้เกษตรกรจำหน่ายสินค้าที่ผลิตเองสู่ผู้บริโภค แต่ไม่มีการควบคุมมาตรฐานในการรับผู้ผลิตจึงมีสินค้าและอาหารที่ปะปนกันกับสินค้าในกลุ่มสมาชิกตลาดนัดสีเขียว จึงทำให้ผู้บริโภคเกิดความกังวล ไม่ไว้วางใจว่าอาหารปลอดภัยจริง และเมื่อเทียบปริมาณผู้บริโภคอาหารปลอดภัยทั้ง 3 พื้นที่กับจำนวนประชากร(ผู้บริโภค)ในเขตเมืองมหาสารคามแล้วยังถือว่ามีเปอร์เซ็นต์น้อยในการบริโภคอาหารปลอดภัย และการกระจายสินค้าในกลุ่มสมาชิกตลาดนัดสีเขียวยังมีรูปแบบเดียว คือการจำหน่ายที่ตลาดนัดเพียงแบบเดียว

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้เป็นการสร้างแนวทางในการสร้างผลผลิตอาหารปลอดภัยที่มีมาตรฐานใกล้เคียงกันและสามารถคำนวณผลผลิตที่จะเกิดขึ้นในแต่ละฤดูกาลให้เกิดความเหมาะสม และกระจายผลผลิตสู่ผู้บริโภคมากขึ้น เพื่อรองรับกับสมาชิกที่เพิ่มขึ้นทุกปี ดังนั้นปัญหา/โจทย์การวิจัย คือ จะมีแนวทางอย่างไรในการยกระดับตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามไปสู่การเป็นตลาดค้าส่งผลผลิตที่มีความต่อเนื่อง และการเป็นพื้นที่กระจายอาหารปลอดภัยสู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคามจะมีรูปแบบและวิธีการอย่างไร มีวัตถุประสงค์ ในการวิจัยคือ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพพื้นที่ องค์ความรู้ และทรัพยากร ทางการผลิตและการจัดการผลผลิตของสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม 2 เพื่อศึกษาปริมาณและความต้องการผลผลิตอินทรีย์ของผู้ประกอบการและหน่วยงานเชิงสถาบันในเมืองมหาสารคาม และเงื่อนไขในการรับซื้อ

ผลผลิตของผู้ประกอบการ ทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ และกระบวนการรับซื้อ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่การจำหน่ายและกลไกการจัดการผลผลิตอินทรีย์ของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวมหาสารคามเพื่อกระจายอาหารปลอดภัยสู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคามให้มากขึ้น

4.2.3 โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาตลาดระบบสมาชิกเพื่อกระจายผลผลิตอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพสู่ผู้บริโภคในเมืองขอนแก่น

ตลาดเขียวขอนแก่นหรือขอนแก่นกรีนมาร์เก็ต(KhonKaen Green Market) ซึ่งได้เปิดดำเนินการก่อตั้งมาตั้งแต่ปลายปี 2557 โดยให้เกษตรกรมาขายผลผลิตอินทรีย์และปลอดภัย รวมถึงอาหารแปรรูป อาหารเพื่อสุขภาพ เพื่อให้คนในเมืองขอนแก่นได้เข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพและได้ซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง ตลาดเขียวขอนแก่นเป็นรูปแบบตลาดนัด เปิดขายทุกวันศุกร์ เวลา 15.00-19.00 น. ปัจจุบันมีกลุ่มเกษตรกรมากกว่า 10 กลุ่ม จำนวนผู้ค้ากว่า 50 รายมาขายที่ตลาดเขียวขอนแก่น

การศึกษาของโครงการกินเปลี่ยนโลก มูลนิธิชีววิถี ตลาดเขียวขอนแก่น มีผู้บริโภคที่เข้ามาซื้อของเฉลี่ย 500-600 คน ต่อครั้ง ยอดขายเฉลี่ยทั้งตลาด 70,000 บาทต่อครั้ง ยอดขายเฉลี่ยต่อรายอยู่ที่ 1,200-10,000 บาทต่อครั้ง ผู้ใช้บริการตลาดเขียวขอนแก่น ส่วนใหญ่มีระดับรายได้ในช่วง 5,000-10,000 บาทเป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 28 รองลงมาคือ ระดับ 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 33.5 เป็น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ตลาดสีเขียวเป็นแหล่งกระจายอาหารปลอดภัยที่มีความสำคัญ ทำให้ผู้บริโภค ที่มีรายได้ปานกลางถึงรายได้น้อยสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพได้อย่างมีนัยยะสำคัญ ทั้งนี้ผู้บริโภคที่มาตลาดเขียวขอนแก่น ส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่ย้ายอยู่ใกล้ตลาด ร้อยละ 67 ขณะที่มาจากพื้นที่ไกลๆ ต่างตำบล ร้อยละ 30

จากการสำรวจผู้บริโภค สัดส่วนอาหารที่ซื้อจากตลาดเขียว เมื่อเทียบกับอาหารจากแหล่งอื่น พบว่ามีผู้บริโภค ซื้ออาหารจากตลาดเขียวขอนแก่นในสัดส่วน30% เป็นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19 รองลงมาคือ สัดส่วน 40% คิดเป็นร้อยละ 16 สัดส่วน 50% คิดเป็นร้อยละ 15 และสัดส่วน 70% คิดเป็นร้อยละ 12

ซึ่งผลการศึกษาชี้ว่าการบริโภคอาหารจากตลาดเขียวยังมีสัดส่วนน้อยกว่าการบริโภคอาหารจากแหล่งอื่นอย่างใดก็ตาม ยังพบว่ามีความสนใจที่บริโภคอาหารจากตลาดเขียวขอนแก่นในสัดส่วนตั้งแต่ 50% ไปจนถึง 90% ซึ่งรวมกันแล้วเป็นจำนวนร้อยละ 48 กลุ่มคนเหล่านี้มาจากหลากหลายอาชีพ และไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้มีการศึกษาสูงและมีรายได้มากเท่านั้น แต่สิ่งที่กลุ่มคนเหล่านี้มีร่วมกัน คือความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัยอย่างเป็นประจำ เพื่อผลดีต่อสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัว

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ เป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค ตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษา การเงินการธนาคาร การปกครอง การคมนาคม และในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ถือว่าเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและความเจริญในทุกๆ ด้าน คนมีกำลังซื้อและกำลังในการบริโภคที่สูงขึ้น อีกทั้งการขยายตัว

ของเมือง การเปลี่ยนพื้นที่และวิถีชีวิตจากการเป็นชุมชนที่ทำเกษตรกลายเป็นชุมชนเมืองที่เน้นการทำอาชีพด้านอื่นๆเพื่อนำรายได้มาบริโภค ทำให้มีตลาดที่เป็นแหล่งในการเข้าถึงและกระจายอาหารที่สำคัญของคนในเมืองขอนแก่น โดยมีตลาดค้าส่ง ตลาดสด หาบเร่แผงลอย ตลาดนัด ร้านค้าร้านอาหาร อีกมากมายนับไม่ถ้วน แต่ภายใต้การพัฒนาปัจจุบันกลับพบว่าในจังหวัดขอนแก่นได้เกิด “สถานการณ์ความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากอาหาร” มากขึ้น โดยได้ตรวจพบสารปนเปื้อนในแผงจำหน่ายอาหารสดในจังหวัดขอนแก่นหลายครั้ง ด้วยข้อจำกัดของการกระจายอาหารปลอดภัยในรูปแบบตลาดนัด ที่ไม่สามารถกระจายอาหารปลอดภัยไปสู่ผู้บริโภคจำนวนมากได้ ทำให้เครือข่ายผู้ผลิตตลาดเขียวขอนแก่น ได้ดำเนินโครงการวิจัยรูปแบบการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ตลาดเขียวขอนแก่นกับผู้ประกอบการร้านอาหาร ในเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น กับ สกว.ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น เมื่อปี 2559 โดยต้องการพัฒนาระบบตลาดแบบใหม่ที่เน้นความร่วมมือและการสนับสนุนระหว่างผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้บริโภคกับเกษตรกรผู้ผลิตแบบอินทรีย์ของเครือข่ายตลาดเขียวขอนแก่น ซึ่งผลการศึกษา พบว่าการเชื่อมโยงและการจำหน่ายกับผู้ประกอบการที่เป็นร้านอาหารเพื่อสุขภาพ สามารถดำเนินการได้ในช่วงแรก เพราะผู้ประกอบการร้านอาหารเหล่านี้ให้ความสำคัญ กับเรื่องสุขภาพและ มีความต้องการสนับสนุนให้ลูกค้าบริโภคอาหารปลอดภัยและอินทรีย์ และเคยรับซื้อผลผลิตปลอดภัยและอินทรีย์อยู่แล้ว มีงบประมาณเพียงพอที่จะซื้อผลผลิตปลอดภัยและอินทรีย์จากเกษตรกร แต่มีข้อจำกัด คือ ไม่สามารถรับซื้อผลผลิตเกษตรแบบปลอดภัยและอินทรีย์ของเครือข่ายตลาดเขียวขอนแก่นได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากราคาผลผลิตของเกษตรกรนั้นยังมีราคาสูงเกินไป ทำให้ไม่คุ้มทุนเมื่อจำหน่ายแล้ว ขณะที่การเชื่อมโยงและการจำหน่ายกับผู้ประกอบการร้านอาหารทั่วไป ก็พบว่า การจำหน่ายยังมีข้อจำกัดมาก เพราะผู้ประกอบการร้านอาหารทั่วไปยังขาดความรู้เรื่องผลผลิตปลอดภัยและอินทรีย์ และไม่สามารถรับซื้อผลผลิตเกษตรแบบปลอดภัยและอินทรีย์ของเครือข่ายตลาดเขียวขอนแก่นได้ เนื่องจากวางเงื่อนไขว่าต้องมีผลผลิตส่งให้อย่างต่อเนื่องในขณะที่กลุ่มผู้ผลิตอินทรีย์ในตลาดเขียวยังไม่สามารถผลิตอย่างต่อเนื่องได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการมักจะเน้นที่ความคุ้มทุน เนื่องจากราคาผลผลิตของเกษตรกรตลาดเขียวยังมีราคาสูงเกินไปเมื่อเทียบกับผักทั่วไปในตลาด ทำให้ผู้ประกอบการเลือกที่จะใช้ผักจากตลาดทั่วไปมากกว่า

จากข้อจำกัดทั้งระบบตลาดเขียวขอนแก่นที่เป็นตลาดนัดและการตลาดกับผู้ประกอบการร้านอาหารหรือหน่วยงานสถาบันในการรับผลผลิตอินทรีย์เพื่อกระจายต่อผู้บริโภคทั่วไปยังไม่สามารถทำได้ แม้ผู้ประกอบการร้านอาหารในเขตจังหวัดขอนแก่นสนใจจะเอาวัตถุดิบจากผู้ค้าตลาดเขียวเข้ามาใช้ประกอบอาหารเพื่อจำหน่าย แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของการส่งสินค้าที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดการยกเลิกการสั่งซื้อสินค้าไปหลายราย ในขณะที่มีกลุ่มผู้บริโภคที่มีความต้องการผักผลไม้อินทรีย์ รวมถึงอาหารแปรรูปเพื่อสุขภาพ ซึ่งกลุ่มผู้บริโภคเหล่านี้มีข้อจำกัดของการเดินทาง ภาระงาน ทำให้ไม่สะดวกที่จะมาตลาดเขียวขอนแก่นได้ทุกอาทิตย์ จากข้อมูลการศึกษาของโครงการกินเปลี่ยนโลก มูลนิธิชีววิถี พบว่าคนเหล่านี้มีอยู่ร้อยละ 40 หรือประมาณ 200 คน ขณะที่ผู้บริโภคร้อยละ 60 หรือประมาณ 300 คน เป็นคนที่อาศัยอยู่ใกล้กับตลาดเขียวอยู่แล้ว รวมถึงยังมีผู้บริโภคอื่นๆที่มีความต้องการผักผลไม้อินทรีย์ และอาหารแปรรูปเพื่อสุขภาพแต่ไม่สามารถที่จะมาซื้อได้ที่ตลาดเขียว กลุ่มคนเหล่านี้มีทั้งกลุ่มผู้ป่วย บุคลากรในหน่วยงานสาธารณสุข สถาบันการศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวต่างชาติและอื่นๆ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ประมาณ 10 รายได้มีการประสานติดต่อมาที่ตลาดเขียว

ขอนแก่นถึงความต้องการระบบการตลาดอื่นๆ เช่น ระบบผักกล่อง ระบบสนับสนุนเกษตรกรแบบ CSA ระบบตลาดแบบสมาชิก

เนื่องจาก ณ ปัจจุบันตลาดเขียวยังมีการจัดจำหน่ายสินค้าในรูปแบบตลาดดั้งเดิม คือจัดพื้นที่ จัดวัน พบปะขายสินค้าในวันและเวลาที่กำหนด ทำให้ช่องทางการจำหน่ายสินค้างังอยู่ในข้อจำกัด ดังนั้นเพื่อให้ทันต่อการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารในปัจจุบันที่รวดเร็วและเข้าถึงผู้บริโภคมากขึ้น จึงควรที่จะมีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่ทันสมัยและเหมาะสมกับผู้บริโภคสมัยใหม่ในระดับครัวเรือนที่ให้ความสนใจที่จะสั่งสินค้าในระบบสมาชิก ทางตลาดเขียวจึงได้คิดที่จะทดลองนำระบบการสั่งสินค้าออนไลน์เข้ามาใช้ เพื่อให้ผู้บริโภคที่สนใจอาหารปลอดภัยได้เข้ามาสั่งซื้อสินค้าในตลาดเขียวขอนแก่นได้อย่างรวดเร็วอีกทั้งยังเป็นการพัฒนาการเพิ่มการผลิตให้กับเกษตรกรสมาชิกให้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าให้มากขึ้นในระบบส่งตรงถึงมือผู้บริโภคในกลุ่มนี้ ด้วยเหตุนี้เครือข่ายตลาดเขียวขอนแก่น จึงมีความต้องการที่จะพัฒนาระบบการกระจายผลผลิตและอาหารในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการผลิต และการบริโภคอาหารปลอดภัยให้มากขึ้น โดยผ่านระบบการตลาดที่จะเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตอาหาร ผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้บริโภค ตามแนวคิด “Community Supported Agriculture, CSA” โดยสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้บริโภค ที่จะสนับสนุนผลักดันให้เกิดการซื้อขายผลผลิตโดยตรงจากเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร และผู้ผลิตอาหารในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้บริโภคและผู้ประกอบการอาหารอื่นๆ ได้เข้าถึงผลผลิตอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น

คณะทำงานตลาดเขียวขอนแก่นจึงร่วมกันทำโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาตลาดระบบสมาชิกเพื่อกระจายผลผลิตอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพสู่ผู้บริโภคในเมืองขอนแก่น เพื่อเป็นการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการตลาดและกระจายสินค้าอาหารปลอดภัย และความเข้มแข็งของกลุ่มผู้บริโภค โดยมีปัญหาหรือโจทย์การวิจัยคือ การพัฒนาตลาดระบบสมาชิกเพื่อกระจายผลผลิตอาหารอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพสู่ผู้บริโภคในเขตอำเภอเมืองขอนแก่นจะมีรูปแบบและแนวทางอย่างไร...มีวัตถุประสงค์ ในการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาจำนวนผู้บริโภคและปริมาณความต้องการผลผลิตอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพของผู้บริโภคระดับครัวเรือนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น 2. เพื่อศึกษาปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรและผู้ผลิตอาหารเพื่อสุขภาพของเครือข่ายตลาดเขียวขอนแก่น 3. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการตลาดระบบสมาชิก ในการกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพไปสู่ผู้บริโภคในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น

4.2.4 โครงการวิจัยการจัดการตลาดอาหารเพื่อสุขภาพของชุมชนจิตตนิยาม อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

วิสาหกิจชุมชนจิตตนิยามอำเภอเมืองสรวง ซึ่งเป็นชุมชนเข้มแข็งที่รวมกลุ่มกันมานานถึง 9 ปี จากคนที่มีความสนใจและมีเป้าหมายเดียวกันคือสุขภาพที่เป็นสุขที่เป็นผลจากการดำเนินชีวิต กระบวนการพัฒนาสมาชิกเป็นการพัฒนาคนจากด้านในจิตใจเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทำให้คนในชุมชนมีการเกื้อกูลแบ่งปัน มี

การพัฒนาชุดความรู้และยกระดับความรู้ในด้านการผลิตแบบอินทรีย์และการบริโภคที่เหมาะสมเป็นประจำ และถ่ายทอดกับคนที่สนใจทำให้สมาชิกของชุมชนเพิ่มขึ้นจาก 28 ครอบครัวเป็น 43 ครอบครัว จำนวน 213 คน อาศัยอยู่ใน 4 ตำบล ใน จำนวนทั้งหมด 5 ตำบล ของอำเภอเมืองสรวง คือ ตำบลหนองหิน ตำบลหนองผือ ตำบลเมืองสรวงและตำบลคูเมือง พัฒนาการของกลุ่มเริ่มตั้งแต่ปี 2553-2556 จากการรวมกลุ่มกันเพื่อดูแลสุขภาพโดยการปรับพฤติกรรมการกินด้วยอาหารแลกเปลี่ยนและการนับคาร์โบไฮเดรตโดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาแกนนำต้นแบบการกินของกลุ่มเสี่ยงเบาหวาน จนสามารถจัดการเบาหวานได้ประสบความสำเร็จโดยชุมชน สมาชิกสามารถสอนอาหารและให้คำแนะนำเรื่องการกินอาหารที่เหมาะสมกับคนในชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงได้และทำต่อเนื่องมาโดยลำดับ จากกระบวนการปรับพฤติกรรมการกินทำให้ชุมชนเกิดผลิตภัณฑ์ของชุมชนครั้งแรกคือ ข้าวซ้อมมือโดยการตำแบบใช้ครกมอ เป็นการผลิตเพื่อกินทดแทนผักที่ขณะนั้นยังปลูกได้ไม่เพียงพอต่อการรับประทาน และเพื่อจำหน่ายให้กับคนที่สนใจ ในขณะนั้นพบปัญหาการจำหน่ายคือข้าวไม่มีคุณภาพจากผลิตแบบใช้ปุ๋ยและสารเคมี ทำให้ไม่เป็นที่ต้องการของผู้รักสุขภาพ ปี 2557 เริ่มพัฒนาสมาชิกด้วยนวัตกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ด้วยกระบวนการจิตตนิยามเชิงพุทธเพื่อลดภาวะเสี่ยงเบาหวาน วัตถุประสงค์เพื่อผลิตข้าวที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด และได้รับรองมาตรฐานมาตรฐานการผลิตคือ Organic Thailand แบบพืชผสมผสาน 1 ครอบครัว แบบ Quality (Q) 25 ครอบครัว ถึงแม้จะเป็นมาตรฐานแบบ Q เป็นส่วนมากแต่ในกระบวนการผลิตสมาชิกทุกครอบครัวทำแบบอินทรีย์ทั้งหมดโดยการตรวจสอบภายในกันและกันและหนุนเสริมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยกระดับความรู้กันเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง จนสมาชิกมีความมั่นใจว่าสามารถผลิตข้าวและพืชผักแบบอินทรีย์ได้ ปัจจุบันกำลังทำรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์แบบกลุ่มแบบ T2 จากกรมการข้าวโดยจะประเมินรับรองภายในเดือนพฤศจิกายน 2561 นี้และผ่านการประเมิน มีพื้นที่ในการทำนารวม 530 ไร่ ผลิตข้าวอินทรีย์ได้รวม 238.5 ตันหลังจากเก็บข้าวไว้กินในครัวเรือนและเก็บเป็นเมล็ดพันธุ์จำนวน 45 ตันแล้ว ชุมชนเหลือข้าวจำหน่ายถึง 193.5 ตัน พันธุ์ข้าวที่ใช้คือ หอมมะลิ 105 มะลิเวสสันดาละ สันป่าตองและมีการนำข้าวต่างถิ่นเข้ามาทดลองปลูกจากอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่าสามารถผลิตได้คุณภาพดี รสชาติอร่อยและมีกลิ่นหอมจากกระบวนการผลิตแบบอินทรีย์ที่ไร้สารพิษอย่างสิ้นเชิงตามกระบวนการผลิตของชุมชน โดยจำหน่ายในนามแบรนด์ข้าวชุมชนจิตตนิยามโดยขายทั้งข้าวกล้องและข้าวขัดขาวในราคาตั้งแต่ 40-60 บาทต่อกิโลกรัม ด้านการผลิตพืชผักบ้านพบว่าการผลิตในแต่ละครอบครัวและสามารถผลิตได้เพียงพอรับประทานและมีบางครอบครัวนำมาขายในตลาดชุมชนและไปขายในตลาดโรงพยาบาลเมืองสรวง นอกจากนั้นยังมีการนำข้าวหอมมะลิไปแปรรูปเป็นขนมทองม้วนจำหน่ายในตลาดชุมชน โดยได้รับรองมาตรฐานผลผลิต

ปัจจุบันครัวเรือนได้นำพืชผักอินทรีย์และพืชผักในป่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มาประกอบอาหารพื้นบ้านอีสานเฉพาะโรคเพื่อลดความเสี่ยงของการเป็นโรคเบาหวานโดยเน้นไปที่การปรับสมดุลร้อนเย็นตามความเชื่อของศาสนาพุทธว่าการเจ็บป่วยเกิดจากไม่ปรับสมดุลร้อนเย็นและร้อยละ 80 มีภาวะร้อนเกิน และความร้อนที่เพิ่มมากขึ้นจนขาดสมดุลเกิดจาก ความเครียด ร้อยละ 70 ส่วนที่เหลือคือ อาหารเป็นพิษ เช่น กินอาหารที่มีฤทธิ์ร้อนเกิน สารเคมี ความเค็ม การใช้เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆและภาวะโรคร้อน ตามลำดับ(ใจเพชร กล้าจน, 2560) พบว่าด้วยหลักการแบบนี้ในการประกอบอาหาร ร่วมกับการลงไปที่กระบวนการผลิตที่ปลอดภัย

สารพิษไม่เพิ่มความร้อนให้กับร่างกายเมื่อรับประทานและเพิ่มจำนวนผักบ้านอย่างเพียงพอ จากกลุ่มเป้าหมาย 100 คน กลุ่มปกติ 6 คน กลุ่มเสี่ยง 81 คน กลุ่มป่วย 14 คน พบว่ากลุ่มป่วยเบาหวานหลังเข้าร่วมโครงการ น้ำหนักลด 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.85 ลดมากที่สุด 10 กก.ลด 3-10 กก.จำนวน 4 คน BMI ลด 6 คน คิดเป็นร้อยละ 85.71 เปลี่ยนภาวะโภชนาการจากอ้วนเกินเป็นอ้วน 1 คน จากภาวะโภชนาการอ้วนเป็นน้ำหนักเกิน 1 คน เหวผู้ชายลด 1 คน คิดเป็นร้อยละ 50 เหวหญิงลด 6 คน คิดเป็นร้อยละ 50 ลดสูงสุดได้ 4 ซม. ลดได้ 3-4 ซม. 2 คน ลดความดันได้ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ลดน้ำตาลได้น้อยกว่า 140 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 ส่วนกลุ่มเสี่ยงเบาหวาน พบว่า สามารถลดน้ำหนักลงได้ 31 คน คิดเป็นร้อยละ 38.27 ลดสูงสุด 12 กิโลกรัม ลดลง 4 กก.ขึ้นไปจำนวน จำนวน 3 คน ค่าดัชนีมวลกายเกิน ลดลง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 25.92 เปลี่ยนภาวะโภชนาการจากอ้วนมากเป็นอ้วน 1 คน เปลี่ยนจากอ้วนเป็นน้ำหนักเกิน 1 คนและเปลี่ยนจากน้ำหนักเกินเป็นปกติ 1 คน รอบเอวในชายลดลง 1 คน รอบเอวในหญิงลดลง 39 คนคิดเป็นร้อยละ 78.43 ลดมากที่สุด คือ 22 ซม.ลดลงตั้งแต่ 3 ซม.ขึ้นไป 18 คน ความดันโลหิตสูงมากกว่า 140 mmHg ลดได้ 6 คน คิดเป็นร้อยละ 100 น้ำตาลเกิน จำนวน 35 คน ลดได้ 34 คนคิดเป็นร้อยละ 97.14 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงอาหารปรับสมดุลสามารถลดเสี่ยงของการเกิดโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงได้และเป็นที่น่าสนใจว่าในกลุ่มผู้ป่วยที่เข้าร่วมพัฒนาและในการดำเนินชีวิตประจำวันลูกหลานเป็นคนประกอบอาหารให้รับประทานการลดน้ำตาลทำได้น้อย เพราะคนประกอบอาหารยังไม่ผ่านการอบรมและปรับเปลี่ยนทัศนคติและไม่สามารถหาซื้อรับประทานได้ในตลาดทั่วไปที่มีในชุมชน ส่วนในกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการปรับเปลี่ยนทัศนคติและสามารถประกอบอาหารกินได้เอง การลดเสี่ยงทำได้ดีทุกประเภทมากกว่ากลุ่มป่วยเบาหวาน (สรุปผลการดำเนินโครงการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 7 ขอนแก่นร่วมกับสมาคมสภาเกษตรกรและชุมชนจิตตนิยามอำเภอเมืองสรวง, 2561: 39-42) สะท้อนว่าการมีแหล่งจำหน่ายอาหารประเภทนี้และเข้าถึงง่ายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกินในยุคนี และเมื่อชุมชนนำการประกอบอาหารตามหลักการนี้ไปพัฒนาเป็นตำหรับอาหารพื้นบ้านเฉพาะโรคโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในกลุ่มเสี่ยง 40 คน ระยะเวลาดำเนินการคือ มีนาคม-ธันวาคม 2561 โดยพัฒนาตำหรับอาหารพื้นบ้านปรับสมดุลจำนวน 17 ตำหรับร่วมกับกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พบว่าจากการประเมินการนำตำหรับไปใช้อยู่ที่ระดับมากและหลังพัฒนาพบว่าสามารถปรับสมดุลกรดต่างในร่างกายให้เข้าสู่ภาวะสมดุลหรือเป็นกลางได้จริง ทำให้ร่างกายแข็งแรงและลดภาวะเสี่ยงได้ แต่สิ่งที่พบคือร้อยละ 40 ของครัวเรือนที่เข้าร่วมพัฒนาไม่มีเวลาในการประกอบอาหารและเมื่อต้องกินอาหารนอกบ้านไม่สามารถเข้าถึงอาหารแบบนี้ได้ในตลาดทั่วไป(ดวงดาว สารัตน์, ดวงเดือน ศรีมาตี, ขนิษฐา ทัดเทียมหัด, ประภาพร ศรีตะวันและดอกไม้ งามตั้งนาถ, 2561)

ในด้านการทำการตลาดของชุมชน หลังจากผลิตได้แบบมีคุณภาพแล้วชุมชน ได้กำหนดผู้รับผิดชอบการขายข้าวและมีการวางแผนให้มีการแบ่งปันผลกำไรแก่สมาชิกอย่างเป็นธรรม รวมทั้งให้ครัวเรือนสามารถจำหน่ายสินค้าได้โดยตนเอง ช่องทางการขายคือการขายในตลาดชุมชน ขายผ่านเคอรี ขายให้กับโรงพยาบาลเมืองสรวง พบว่าการขายให้กับโรงพยาบาลช่วงปลายปีข้าวหมดไม่พอส่ง และหลายครั้งที่ส่งข้าวไม่ทันตามกำหนดและความต้องการของโรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการสูงมากจนหลายครั้งขาดทุน ส่วนการ

ขายพืชผักบ้าน ขายขนมทองม้วนเพื่อสุขภาพ มีการขายในตลาดชุมชน ไปออกบูธจำหน่ายกับส่วนราชการต่างๆ และไปออกร้านที่ ธกส.สาขาเมืองสรวง พบว่าเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคแต่หลายครั้งที่ไม่มีผลผลิตเพียงพอและถึงมีผลผลิตแต่ไม่สามารถบริหารจัดการผลผลิต ออกไปสู่การขายหน้าร้านได้ และถึงแม้ว่าตำหรับอาหารปรับสมดุลจะได้รับความสนใจสูงจากการเข้าร่วมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดเสี่ยงเบาหวานและเห็นผลลดเสี่ยงเบาหวานได้และเกิดผลดีต่อสุขภาพ แต่เนื่องจากผู้บริโภคคือกลุ่มเฉพาะที่ต้องเชื่อและถูกปรับเปลี่ยนทัศนคติแล้วจึงจะสามารถบริโภคได้ ขณะเดียวกันยังไม่ทราบปริมาณและความต้องการที่แท้จริงและรูปแบบอาหารที่เหมาะสมกับคนกลุ่มนี้

สมาชิกกลุ่มได้มีการพูดคุยกัน ร่วมกับพี่เลี้ยงของชุดวิจัยการตลาดทางเลือกของ สกว.จึงมีความสนใจจะการจัดการตลาดข้าวอินทรีย์และอาหารสุขภาพเพื่อเพิ่มการเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพของประชาชน อำเภอมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ขณะเดียวกันก็ตรงกับคุณภาพการผลิตและจุดเด่นของสินค้าของคนในชุมชน เป็นตลาดที่ส่งตรงถึงผู้บริโภค และเน้นการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและรู้จุดมุ่งหมายของการบริโภคเพื่อสุขภาพ เกิดความเป็นหุ้นส่วนเกื้อกูลกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค มีการบริหารจัดการภายในกลุ่มให้สามารถนำสินค้าออกจำหน่ายกับผู้บริโภคได้เหมาะสมกับบริบทของสินค้าและชุมชนของตนเอง เป็นการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนและย้อนกลับมาพัฒนาคนผลิตและคุณภาพการผลิตแบบอินทรีย์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารของครอบครัวและชุมชน มีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจและเป็นการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงอาหารสุขภาพสำหรับผู้บริโภคที่รักสุขภาพ เป็นการสร้างสังคมสุขภาวะและช่วยลดโรคที่เกิดจากพฤติกรรมที่ยั่งยืน

ปัญหาและโจทย์การวิจัยคือ ชุมชนจิตตนิยาม จะมีกระบวนการอย่างไรในการจัดการตลาด เพื่อเพิ่มการเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพของประชาชนในเขตอำเภอมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1.เพื่อศึกษาสถานการณ์ตลาด ความต้องการของผู้บริโภค ในอำเภอมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ดในเรื่องผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ และศักยภาพของกลุ่มชุมชนจิตตนิยาม ในการผลิตและการทำตลาด 2.เพื่อศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญา ตำรับอาหาร ส่วนประกอบ วิธีการปรุงและ สรรพคุณ ด้านอาหารเพื่อสุขภาพ ของชุมชนจิตตนิยามอำเภอมืองสรวง 3.เพื่อศึกษาการจัดการตลาดอาหารเพื่อสุขภาพ ชุมชนจิตตนิยามอำเภอมืองสรวง ในการกระจายการเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพของผู้บริโภคในอำเภอมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด

4.3 เพื่อจัดเวทีประชุมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือกฯ จำนวน 5 โครงการ

ชุดตลาดทางเลือกได้ดำเนินการ จัดเวทีประชุมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือกฯ 2 ครั้ง ดังนี้

4.3.1 ครั้งที่ 1 ร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลาง ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย ปี 2562 เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลประสิทธิภาพสูงสุด โดยได้ร่วมกับทางศูนย์ประสานงานฯ จัดเวทีพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารภาคอีสานตอนกลาง ปี 2562 เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และชุดโครงการ โดยมีผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานฯ พี่เลี้ยงชุดโครงการ พื้นที่กลุ่มเป้าหมาย และผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะต่อข้อเสนอโครงการวิจัย ในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2561 ณ บ้านสวนชุมแสง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยผลการจัดเวทีทำให้ได้ข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ความเห็นต่อโครงการวิจัย และเป็นการฝึกฝนการนำเสนอและการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยที่จะนำเสนอโครงการต่อ สกว. โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชื่อโครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสุเมธ ปานจำลอง	ความเห็น คุณพูลสมบัติ นามหล้า
1. การศึกษาช่องทางการจัดจำหน่ายผักผลไม้อินทรีย์และผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพในระบบส่งตรง	1. ชื่อโครงการวิจัย	-อยากทำเรื่องอะไร - หัวข้อวิจัยมีความเก่ามาก เมื่อ 10 ปีที่แล้ว ต้องไปดูงานวิจัยเก่าว่าเขาใช้หัวข้ออะไรบ้าง	
	2. หลักการและเหตุผล	- ตลาดมีกี่แบบ จากงานศึกษาของคุณณัด แสงทอง แล้วมีข้อค้นพบอะไร มีต้นทุนอะไร มีข้อจำกัดอะไร -ตลาดนัดเดิมที่มีอยู่มีข้อจำกัดอะไร ถึงอยากทำตลาดขายตรง -งานวิจัยเดิมมีข้อค้นพบอะไร มีต้นทุนอะไร มีข้อจำกัดอะไร - ต้องการยกระดับจากกลุ่มผู้บริโภคเดิมอย่างไร - ต้องอธิบายว่าตลาดเขียวมีกลุ่มผู้บริโภค	- น่าจะมีพัฒนาการตลาดของเราด้วย - ต้องให้มีความโยงใยกับตลาดเขียวด้วย CSA เป็นปลีกย่อย

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสมบัติ ปานจำลอง	ความเห็น คุณสมบัติ นามหล้า
		ก๊แบบ - ศักยภาพของผู้ผลิตในตลาดเขียวมีก๊แบบ - ต้องมีการเปรียบเทียบให้เห็นว่ามีความต่างจากแนวคิด CSA เดิมอย่างไร - เหตุผลแค่ไม่มีเวลาคงไม่ได้ อาจจะเป็นเงื่อนไขการมาร่วมกิจกรรม กลุ่มผู้บริโภคกลุ่มใหญ่ แต่เข้าไม่ถึง ก๊เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้มองว่าผู้บริโภคไม่มีเวลา แต่อาจจะต้องขยายฐานการผลิตเพิ่ม - มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่สามารถมาได้เนื่องจากเจ็บป่วย กลุ่มที่ทำงานราชการไม่สะดวกหรือมีเวลามาซื้อ และกลุ่มใหญ่ที่มีความต้องการแต่เข้าไม่ถึง - ต้องมีการพัฒนาความร่วมมือ ในการค้าการขาย ไม่ใช่แค่ผู้ผลิตนำส่งสินค้าอย่างเดียว - ความจำเป็นในการทำโครงการนี้ และมีความแตกต่างจากโครงการเดิมอย่างไร หมายเหตุ: เหตุผลยังไม่พออนาคตเหตุผลเพิ่มให้ชัดโฟกัสปัญหาให้ชัด	
	3. โจทย์วิจัย	- ต้องมีการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ด้วย - ศึกษาเฉพาะช่องทางอย่างเดียว คงยังอ่อนอยู่ - มีเรื่องแผนการจัดการ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค (ความเชื่อใจ ไว้วางใจ)	- โจทย์การวิจัยเบาไปหน่อย แค่อศึกษาช่องทาง - โจทย์วิจัยใช้ได้ แต่วิธีการเขียนต้องปรับใหม่ - โจทย์วิจัย คือ คำถามใหญ่ - คงไม่ใช่แค่ช่องทางตลาด แต่ต้องเพิ่มรูปแบบการขายมีก๊แบบ

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสมบัติ ปานจำลอง	ความเห็น คุณสมบัติ นามหลัก
	4. วัตถุประสงค์		- ศึกษาพัฒนาการของตลาดเขียว ขอนแก่นเป็นอย่างไร
	5. นิยามศัพท์		
	6. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	- มาตรฐานรับรองกันเองโดยชุมชน ยังมีข้อจำกัด คือ ยอมรับได้ในตลาดนี้ระดับชุมชนเท่านั้น - ยุทธศาสตร์อาหารปลอดภัยของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ต้องการสร้างพื้นที่ตลาดทางเลือก ให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการเลือกซื้ออาหารปลอดภัยที่แตกต่างจากตลาดทั่วไป - ไปดูงานวิจัย 3 ชิ้น ได้แก่ งานวิจัยคุณณัด แสงทอง งานวิจัยตลาดเขียวขอนแก่น และงานวิจัยผู้ประกอบการ	- CSAอเมริกา, ญี่ปุ่นระบาดมาก - CSA มี 3ประเด็นหลัก ได้แก่ 1.คนที่ผลิตต้องเป็นเกษตรกรรายย่อย การสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย 2.ต้องมีสัญญาใจระหว่างผู้บริโภคกับเกษตรกรรายย่อยผู้ผลิต มีรายการผลผลิต มีการสำรวจความต้องการ 3.CSAเป็นการเคลื่อนไหว คือ ต้องเป็นแนวร่วมเรื่องสารเคมีให้ได้ มีการถ่ายทอดความรู้รณรงค์ ให้กับผู้บริโภคบริโภคอาหารปลอดภัย อินทรีย์ - กลุ่มคนที่ทำ CSA มาแล้ว ไม่สำเร็จเพราะอะไร - น่าจะมีพัฒนาการ CSA ในประเทศไทย - ศึกษาบทเรียนตลาดอาหารปลอดภัยที่มีอยู่ในประเทศไทยมีกี่แบบ มีข้อจำกัดอะไร - เรามีมาตรฐานอะไรบ้าง
	7. พื้นที่เป้าหมาย		
	8. กลุ่มเป้าหมาย		
	9.เนื้อหาการวิจัย	- ต้องไปทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำมาแล้ว - อาจจะทำแบบร่วม	- ศึกษาค่าใช้จ่ายเรามีเท่าไร ต้องมีการประมาณการว่าจะมีกำลังซื้อเท่าไร - เป็นเหมือนผู้ประกอบการทางสังคม

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสุเมธ ปานจำลอง	ความเห็น คุณพูลสมบัติ นามหล้า
			ไม่ได้แตะเรื่องกลุ่มเลย ต้องมีสัญลักษณ์มาตรฐานของเราระดับไหน - รูปแบบตลาดอื่น เช่น ตลาดCSA ในแปลง มีการเก็บผลผลิตในแปลง เป็นกิจกรรมร่วมในแปลงไปช่วยงานในแปลง ต้องมีจุดขาย “หน้าร้าน” แบบไม่ใช่ออนไลน์อย่างเดียว ตลาดที่ส่งถึงบ้าน - CSAต้องเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง - อาจจะต้องพัฒนามาตรฐานการผลิต มาตรฐานการตลาด และประชาสัมพันธ์ ผู้บริโภค - อาจจะมีผู้บริโภคเข้ามานั่งเป็นกรรมการในการกำหนดมาตรฐาน
	10. ประโยชน์ที่จะได้รับ		
	11. หัวข้ออื่นๆ		
2. โครงการวิจัย การพัฒนา ศักยภาพการ ผลิตและ การตลาดพืช อินทรีย์ของ กลุ่มเกษตรกร บ้านกุดทิงนาย มอ.คำสูง จ. ขอนแก่น	1. ชื่อ โครงการวิจัย	- ความน่าสนใจไม่ได้ทำเฉพาะ ครอบครัว แต่เป็นแปลงใหญ่ ส่งได้จำนวนมาก	- โครงการลักษณะอย่างนี้มีเยอะ - โครงการนี้เหมือนโครงการพัฒนา มากกว่าโครงการวิจัย ไม่มีความท้าทายในงานวิจัยใหม่ - ถ้าสงสัยเรื่อง ปัญหามาตรฐานการผลิต ก็ต้องศึกษาเรื่องนี้ - น่าจะศึกษาวิจัยศึกษาศักยภาพการผลิต ในนิเวศน์ที่เหมาะสม - จะศึกษาเรื่องไหนให้ลึกสักเรื่องให้ลึก - น่าจะศึกษาเรื่อง “การจัดการตลาดโดยชุมชน”

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสุเมธ ปานจำลอง	ความเห็น คุณพูลสมบัติ นามหล้า
			-ตลาดมีหลายรูปแบบไหน จะมีช่องทางตลาดแบบใหม่หลายรูปแบบ จะกลับมากระตุ้นการผลิตได้อย่างไร - เขียนชื่อโครงการวิจัยเป็นประโยคบอกเล่า
	2. หลักการและเหตุผล	- เป็นชุมชนใหญ่ มีการทำแปลงขนาดใหญ่ - โดยทั่วไปทำแปลงใหญ่จะทำอินทรีย์ยาก - แตกต่างจากแปลงเกษตรอินทรีย์ทั่วไปอย่างไร - ต้นทุนการผลิต - ปัญหาผักล้นตลาด เพราะเป็นการผลิตขนาดใหญ่	- อธิบายในเรื่องเดียว ต้องการศึกษาเรื่องไหน
	3. โจทย์วิจัย	- โจทย์ใหญ่คือทำแปลงใหญ่แต่เป็นอินทรีย์ไม่มีคนทำได้ - การศึกษาระบบการทำเกษตรอินทรีย์แปลงใหญ่ เพื่อตอบสนองระบบตลาดส่งระยะยาว	
	4. วัตถุประสงค์		- ปรับวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับโจทย์วิจัย
	5. นิยามศัพท์	เขียนนิยาม “แปลงใหญ่”	
	6. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง		
	7. พื้นที่เป้าหมาย		
	8.		

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสุเมธ ปานจำลอง	ความเห็น คุณพูลสมบัติ นามหล้า
	กลุ่มเป้าหมาย		
	9.เนื้อหาการ วิจัย		- เวลาปฏิบัติการคิดถึงเรื่องตลาด - มีต้นทุนในพื้นที่อะไรบ้าง มีทรัพยากรอะไร - มีระบบการผลิตของชุมชน ภูมิปัญญาอย่างไร - การตลาดท้องถิ่น มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกับตลาดข้างนอกอย่างไร มีระบบการตลาดอย่างไร ศึกษาด้วย ชุมชนมีการจัดการตลาดอย่างไร - กลุ่มมีความเข้มแข็งหรือไม่ มีมาตรฐานของกลุ่มหรือไม่
	10. ประโยชน์ที่จะได้รับ		
	11. หัวข้ออื่นๆ		
3.การพัฒนา ช่องทาง จำหน่าย ผลผลิตอาหาร ปลอดภัยของ เครือข่ายตลาด นัดสีเขียวไปสู่ ผู้บริโภคและ ผู้ประกอบการ ในเมือง มหาสารคาม	1. ชื่อ โครงการวิจัย	- หัวข้อเริ่มซ้อนกัน - ไม่ต้องทำช่องทาง เพราะทำช่องทางมาแล้ว	- อาจจะมีการกระจายในรูปแบบต่างๆ
	2. หลักการและ เหตุผล	- อยากขายเพิ่มใช้หรือไม่ - ยังเป็นตลาดนัดเหมือนเดิมไหม - เป็นจุดกระจายผลผลิตหรือไม่ - ปัญหาคืออะไรทำไมยังขยายการทำตลาดไม่ได้ - ปัญหาที่เกิดขึ้นตลาดเขียวรองรับไม่พอผลผลิตเยอะ พื้นที่ขายมีจำกัด ปัญหาคือหน่วยงานที่ส่งเสริมการตลาดมีมาก เช่น โครงการประชารัฐ และโรงพยาบาล ทำ	- การผลิต กลไกการจำหน่าย ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมใช้ไหม - ตัวกลไกสนับสนุนทำให้คุณภาพสินค้าเราต่ำ เพราะมีการปะปนกับสินค้าทั่วไป

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสุเมธ ปานจำลอง	ความเห็น คุณพูลสมบัติ นามหล้า
		ให้มาตรฐานแตกต่างกัน เอาผลผลิตไปขายหลายแห่ง จึงทำให้เกิดความกังวลไม่ไว้วางใจจากผู้บริโภคว่าปลอดภัยจริง - ข้อจำกัด ถ้าเปิดซ้ำในพื้นที่ราชการก็จะมีปัญหากับความยุ่งยากของหน่วยงานราชการควบคุมมาตรฐานไม่ได้ ควบคุมแม่ค้าไม่ได้ - ต้นทุนเดิมที่เป็นตลาดนัด แต่อยากมีพื้นที่จำหน่ายแบบอื่นๆ ในการกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภคที่หลากหลายใช้หรือไม่ - งานวิจัยของคุณณัด แสงทอง ได้บอกแล้วว่า การจะสร้างรายได้ของเกษตรกรได้ ต้องมีการจำหน่ายสินค้า 3 แห่ง ต่อ 1 อาทิตย์	
	3. โจทย์วิจัย	- ประเด็นอยู่ที่คงตลาดนัด และมาตรฐานไว้ เพียงแต่ต้องการเพิ่มพื้นที่การจำหน่ายขยายกลุ่มการผลิต และขยายผู้บริโภคให้มากขึ้นจะทำได้อย่างไร - การยกระดับตลาดนัดสีเขียว มหาสารคาม เพื่อการพัฒนาช่องทางการจำหน่าย และกระจายอาหารปลอดภัยไปสู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคาม	
	4. วัตถุประสงค์		
	5. นิยามศัพท์		
	6. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	- บทเรียนร้านข้าวหอม จังหวัดสุรินทร์ มีการนัดผู้บริโภครับฝากขาย	- ทำทุกอย่างในระบบการผลิต มาตรฐานการผลิตอย่างไรให้สูงขึ้น การยกระดับกลุ่ม ทำการตลาด การจำหน่ายผลผลิต (Value Chain หรือทฤษฎีห่วงโซ่แห่งคุณค่า

ชื่อ โครงการวิจัย	ชื่อหัวข้อ	ความเห็น คุณสุเมธ ปานจำลอง	ความเห็น คุณพูลสมบัติ นามหล้า
	7. พื้นที่ เป้าหมาย		
	8. กลุ่มเป้าหมาย		
	9.เนื้อหาการ วิจัย	- อาจจะเพิ่มพื้นที่ เพิ่มวัน แต่เป็นแบรนด์ ของเรา (ลักษณะตลาดสด)	- ต้องมีสัญลักษณ์ที่เป็นของเรา เช่น ป้าย โฆษณา เสื้อ หมวก - พื้นที่อาจจะมีทางการสื่อสาร การขนส่ง ทางไปรษณีย์ จะมีพื้นที่ช่องทางโอกาสอื่น เพิ่มเติม
	10. ประโยชน์ที่ จะได้รับ		
	11. หัวข้ออื่นๆ		

4.3.2 จัดเวทีประชุมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่อข้อเสนอโครงการวิจัยชุดตลาดทางเลือกฯ จำนวน 5 โครงการ โดยเป็นเวทีกลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยชุดประเด็นตลาดทางเลือก ในวันที่ 18 ตุลาคม 2561 ณ โรงแรมเบสอิน อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1 ชุดโครงการยกระดับตลาดทางเลือกไปสู่ระบบตลาดขายตรงและขายส่งเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่นของชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

1.2 ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อเสนอแนะต่อปรับแก้ ข้อเสนอโครงการ	ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการดำเนินงาน โครงการ
ผศ.ดร.ชูพัชกร สุทธิสา	- ควรเขียนโจทย์วิจัยและประเด็นอื่นๆให้ชัดเจน - จะต้องจับคู่Actorให้ชัดว่า จะคู่กับใคร เพื่อสร้าง branding ของตลาดนั้น - เราอาจจะสร้างเครือข่ายกับภาคธุรกิจเพื่อสร้างช่องทางตลาดได้หลากหลาย - ควรเพิ่มเติมให้เห็นความเป็นธรรม	- ตั้งเป้าหมายว่าทำอย่างไรที่จะเกิดตลาดความเป็นธรรมและยั่งยืนเพื่อสร้างพื้นที่ให้กับเศรษฐกิจท้องถิ่น - ปีนี้ควรทำให้เห็นตลาดสถาบัน เช่น ตลาดขายตรง - ถ้าจะพูดถึงตลาดที่เป็นธรรมและยั่งยืน จะต้องเป็นตลาดที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับนิเวศน์ เพื่อที่จะสร้างพื้นที่ตลาดท้องถิ่น - ถ้าจะสร้างความเข้มแข็งไม่ควรมองไปแค่ตลาดทั่วไป ควร setting ให้ชัดเจนว่า กลุ่ม Actor คือใคร และถ้าปลายทางจะทำเรื่องนี้ เช่น ถ้าทำกับสหกรณ์ ทางสหกรณ์ก็จะไปเชื่อมต่อตลาดกับสถาบันการศึกษา จะทำให้เห็นผู้เล่นและมองเห็นตัวชี้วัดปลายทางว่า สหกรณ์ หรือเครือข่ายตลาดเขียวมีศักยภาพหรือไม่ที่จะไปขับเคลื่อนตลาดมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่ยากมองเพียงช่องทาง แต่ควรมองถึงคนเคลื่อนไหวในการสร้างช่องทางกับผู้บริโภคปลายทาง เช่น ทำตลาดเขียวเชื่อมกับโรงพยาบาลเพื่อให้ดูว่าถ้าจะเอา

		ตลาดเขียวเข้าสู่ระบบโรงพยาบาลจะต้องสร้างเครือข่ายกลไกอย่างไร สร้างความรู้แบบไหน มีวิธีการอย่างไร และตัววัดปลายทางจะเห็นได้ว่าผู้บริโภคในเครือข่ายโรงพยาบาลเท่าไร ระหว่างเส้นทางจะต้องจับคู่ให้ได้ชัดเจน - ควรดูActor ที่จะเคลื่อนงานให้ชัดเจน เวลาจะขยายจะเห็นความรู้ที่พุ่งเป้าได้ชัด - ควรจะมองถึงระบบนิเวศน์ที่ต่างปัญหาหรือระบบการผลิตที่ต่าง ถ้าในแง่งานวิจัย ควรจะมองส่วนนี้ภายใต้setting ที่จะทำกับใครโดยใช้ฐานเกษตรทางเลือกต่อสู้กับโครงสร้างใหญ่ที่เข้าไป - ถ้าจะให้ทีมเป็นผู้ประกอบการจะต้องผ่านกลไก เช่น กลุ่มผู้ผลิตจังหวัดยโสธร รวมตัวกันเพื่อสร้างกลไกตลาดและเชื่อมโยงกับตลาดนอกประเทศ กรณีทีมวิจัยเราจะต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงฐานการตลาดที่จะทะลุทะลวงรูปแบบตลาดใหม่ๆและเกิดการสร้างBranding ตลาดโดยจับคู่Actor ให้ดีว่าจะจับคู่กับใคร - เราจะต้องคิดระบบการต่อรองกับโครงสร้างใหญ่ผ่านงานเล็กๆ - เราอาจจะสร้างเครือข่ายภาคธุรกิจเพื่อสร้างพื้นที่ตลาดให้เพิ่มมากกว่าการขับเคลื่อนด้วยเครือข่ายโดยให้คุณค่าของผู้ที่ทำแล้วเดินไปด้วยกัน - ถ้าหากทำตลาดเขียวจะต้องไปโฟกัสกับโรงพยาบาลเพื่อสร้างเครือข่ายกลไกความรู้
--	--	--

		- พี่เลี้ยงจะต้องดูว่าภายใต้อีสานกลางมีภัยคุกคามอะไรที่เราจะต้องใช้ความมั่นคงทางอาหารผลักดันเข้าไปหรือเรียกว่าพื้นที่ทางสังคม - กระบวนการ/วิธีการ และการทำฐานข้อมูลผู้บริโภค จะต้องดู Actor ที่จะเคลื่อนไหวให้ชัดและเห็นความรู้ที่พุ่งเป้าไปให้ชัดเจน เช่น ฐานการผลิตเชื่อมโยงกับผู้บริโภค จะต้องsettingให้ชัดเจน
นายรุ่งวิชัย		- ถ้าเราทำเรื่องตลาดที่เกิดจากฐานทรัพยากรท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาที่มีและจะต้องเชื่อมความรู้ใหม่เรื่องตลาดที่มีเข้ามาด้วย - เรามีความรู้ค่อนข้างเยอะแต่ติดขัดในเรื่องรายได้ที่จะเป็นเศรษฐกิจในชุมชนแต่ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนที่จะไปกระตุ้นเครือข่ายที่จะทำอาหารปลอดภัย - ตลาดไม่ใช่เป้าหมายแต่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ถ้าจะยกระดับที่มิวิชัยในชุมชนให้สามารถเป็นผู้ประกอบการที่จะสร้างเศรษฐกิจและรายได้ให้กับชุมชนตรงนี้ได้ก็จะเป็นการยกระดับที่มิวิชัยในชุมชน -โครงการแม่จะต้องถอดชุดความรู้ให้เห็นชุดความรู้ในเชิงสถาบัน กลไกท้องถิ่น การตลาด การสร้างรายได้ และถอดบทเรียนเรื่องตลาดอื่นที่จะไปหนุนเสริมโครงการวิจัยย่อย เช่น ตลาดอาหารปลอดภัย 24 ชม.

		- ผลกระทบของโครงการไม่ควรดูเพียงรายได้ที่เกิดจากตลาดแต่ควรมองให้เห็นทั้งกระบวนการ เช่น แต่ละกระบวนการผู้ผลิตมีรายได้ที่เกิดขึ้นหรือมีรายจ่ายอะไรบ้าง เพื่อให้เห็นข้อมูลเชิงตัวเลขและเชิงประเด็น
นายสุเมธ ปานจำลอง		- ประเด็นเรื่องตลาดจะต้องตอบคำถามนโยบายเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยจะพูดถึงเรื่องการตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในปีนี้กระบวนการตลาดจะต้องทำให้เห็นรูปแบบที่ชัดเจน เช่น ตลาดขายส่ง - จะเห็นว่าแม่ค้าตลาดเขียวนำผลผลิตไปขายตลาดหลายแห่ง เช่น ชกส. สวนศรี สวัสดิ์ แต่ละตลาดมีมาตรฐานต่างกัน งานชิ้นนี้อาจจะยกระดับไปสู่การสร้างมาตรฐานร่วม - จะเห็นว่าตลาดเกิดขึ้นหลายแห่งตามนโยบาย เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดไทยช่วยไทย ตลาดโรงพยาบาล ซึ่งเป็นตลาดเปิดให้มีพื้นที่ขาย จากประสบการณ์ของเราจะเห็นว่าการสร้างตลาดแบบนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งซึ่งไม่สามารถทำให้เกิดความสำเร็จได้ เนื่องจากไม่ได้มีกระบวนการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะต้องขยับต่อไป

2. โครงการวิจัยการผลิตพืชผักอินทรีย์แปลงใหญ่เพื่อตอบสนองระบบตลาดค้าส่งของกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนกุตทิง-นายม ต.บ้านโนน อ.ชำสูง จ.ขอนแก่น

2.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการผลิตพืชผักอินทรีย์แปลงใหญ่ของชุมชนและการจัดการผลผลิตเพื่อสอดคล้องกับระบบตลาดแบบค้าส่ง
- 2) เพื่อศึกษาช่องทางการตลาดพืชผักอินทรีย์แบบค้าส่ง และแนวทางการพัฒนาตลาดผักอินทรีย์ ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการในเมืองขอนแก่น
- 3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการตลาดค้าส่งพืชผักอินทรีย์กับผู้ประกอบการและหน่วยงานต่างๆ ในเมืองขอนแก่นที่สามารถตอบสนองความต้องการบริโภคพืชผักอินทรีย์ในระยะยาวและมีความต่อเนื่อง

2.2 ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อเสนอแนะต่อปรับแก้ ข้อเสนอโครงการ	ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการดำเนินงาน โครงการ
ผศ.ดร.ชูพัชกร สุทธิสา	- โจทย์คือ การหากลไกที่จะไปเชื่อมโยงกับตลาดโดยจะต้องตั้งสมมติฐานว่า ถ้ามีตลาดเราจะส่งให้กับโรงเรียนทั้งหมดหรือส่งให้กับโรงพยาบาล ซึ่งกลุ่มเหล่านั้นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยร่วมกับเราตั้งแต่ต้น หรือเป็นผู้ที่จะนำงานเราไปใช้ประโยชน์ - ชื่อโครงการไม่ควรใช้คำว่าแปลงใหญ่ ควรตั้งชื่อให้เห็นถึงความเป็นมา และการเกิดอัตลักษณ์ตัวตนของพื้นที่เพื่อไปสู่การสร้าง Branding	- สิ่งที่ต้องหาคำตอบคือ การสร้างกลไกการจัดการเพื่อที่จะให้เกิดช่องทางการจำหน่ายผักมีตามความต้องการของผู้บริโภค การสร้างฐานการผลิต และการวัดผลผู้ผลิตและผู้บริโภค เช่น โรงพยาบาลสหกรณ์ - ควรมองไปถึงว่าใครเป็นคนทำ มีกลไกจัดการผลผลิตอย่างไร - ควรหาวิธีการจัดการกับผลผลิตเกินตลาด เช่น ผักบุง มะนาว - ควรมองเชิงระบบการจัดการเพื่อเปิดให้สมาชิก 200 คนส่งผลผลิตให้กับกลุ่มได้ - ควรตั้งเป้าหมายเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและปลอดภัย - ควรกำหนดเป้าหมายระยะยาวว่า ถ้าเราจะต้องเพิ่มแรงกำลังผลิตควรจะต้องใครเข้ามามีส่วนร่วม - ควรทำให้เกิดกลไกสถาบันทั้ง 2 หมู่บ้าน

		และเกิดกลไกจัดการผลผลิตเชิง ธุรกิจ SE (social enterprise)ที่มีการแบ่งผลประโยชน์เท่ากันและเท่าเทียม - คนรุ่นใหม่ในพื้นที่ควรจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างช่องทางตลาดให้หลากหลาย - วิธีการค้นหากลุ่มเป้าหมาย ผู้ประกอบการจะต้องเข้าไปหาผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น แม่ค้า จากนั้นมองว่าเราจะสร้างกลไกจัดการการผลิตอย่างไรเพื่อให้ได้ผลผลิตตามเป้า
นายรุ่งวิชัย	- วัตถุประสงค์ ข้อ 3 ปรับแก้ให้เห็นความชัดเจนว่า ทีมจัดการผลผลิตอินทรีย์เพื่ออะไร เช่น เพื่อสร้างรายได้ผ่านระบบตลาดอินทรีย์	- ทีมจะต้องมีการแบ่งการจัดการผลผลิตเพื่อลดความเสี่ยงการตลาดและราคาผลผลิต - จากที่ดูควรจะมีมุ่งไปสู่การจัดการผลผลิต - กระบวนการวิจัยควรใช้วิธีการถอดความรู้การผลิตและผลผลิต - ควรมีการปฏิบัติการหลายแบบ เช่น การจัดการตลาดและการจัดการผลผลิต
นายสุเมธ ปานจำลอง	- ไม่มี	

3. โครงการการพัฒนาตลาดสีเขียวมหาสารคามไปสู่การเป็นพื้นที่การกระจายอาหารปลอดภัยสู่
ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคาม

3.1 วัตถุประสงค์

3.2 ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อเสนอแนะต่อปรับแก้ ข้อเสนอโครงการ	ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการดำเนินงาน โครงการ
ผศ.ดร.ชูพัชกร สุทธิสา	- เสนอให้เป็นโจทย์ <u>การยกระดับคุณค่าตลาดนัดสีเขียวไปสู่การกระจายพื้นที่</u> <u>อาหารปลอดภัย กรณี</u> <u>มหาสารคามโมเดลโดยมี</u> วัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้าง คุณค่าร่วมตลาดนัดสีเขียว จังหวัดมหาสารคาม รวมถึง คุณค่าทางภายในของสมาชิก กลุ่มที่กินได้	- การกระจายให้ทั่วถึงยังเกิดปัญหา ซึ่ง เราจะต้องจับให้มั่นว่าเราจะกระจายไป ไหน กระจายไปถึงใคร เช่น โรงเรียน มี ปัญหาอะไร จะต้องเขียนให้เห็นบทเรียน - ถ้าโจทย์พัฒนาคือการทดลองทำ แล้ว โจทย์ความรู้คืออะไร - การบรรลุตัวชี้วัดควรดึงผู้บริโภคเข้ามา ทำงานเพื่อสร้างกลไกร่วมกัน - การตลาดบางรูปแบบอาจจะมีการ ทดลองใช้เทคโนโลยี แต่เราจะต้อง มองเห็นโจทย์ให้ชัดเจน - ควรเปลี่ยนวิธีคิดการทำอาหารของ โรงพยาบาล โดยมองถึง “ระบบการ จัดการร่วม” - การขยายพื้นที่จะเห็นกลไกความร่วมมือ เพื่อจัดการความรู้ ความสัมพันธ์ - ควรเขียนกรอบแนวคิดให้เห็นชัดว่า จะ ทำกับใคร ทำอย่างไร - สรุบบทเรียนช่องทางตลาดที่ค้นพบของ แต่ละพื้นที่ - ควรเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มคน ด้อยโอกาส เช่น เรือนจำ โรงเรียน สถานที่พยาบาล ทัณฑสถาน เพื่อสร้าง

		ความเป็นธรรมและสร้างคุณค่าร่วม - ทีมวิจัยอาจจะเลือกพื้นที่ศึกษาเพื่อสร้างคุณค่าความหมายร่วม(สารคามโมเดล)
นายรุ่งวิชัย	- ไม่มี	- วิธีการศึกษา ใช้วิธีการถอดชุดความรู้ ดังนี้ 1.ตลาดกับโรงพยาบาลและโรงเรียนว่าเป็นอย่างไร 2.ช่องทางการจำหน่ายต่างๆ เช่น line Facebook และตลาดเขียวเป็นอย่างไร3.วิธีการจัดการชุดความรู้เก่าและใหม่กับหน่วยงาน/โรงพยาบาลเป็นอย่างไร เพื่อยกระดับพื้นที่อาหารปลอดภัยระดับจังหวัดและออกแบบกลไกจัดการผลผลิตร่วมกัน - ควรเชื่อมกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กนักเรียนรู้จักปลูกและนำผลผลิตมาขาย
นายสุเมธ ปานจำลอง	- เขียนขอบเขตการวิจัยให้ชัดเจนโดยเอานิยามความหมายตลาดเขียวมาเป็นกรอบการสร้างขอบเขตเนื้อหา - เขียนให้เห็นการเปิดโอกาสของนโยบายที่ส่งเสริมให้เกษตรกรส่งผลผลิตไปสู่โรงพยาบาล - ทีมวิจัยจะต้องไปศึกษาความรู้ในแปลงของคนที่พร้อมผลิตส่งให้หน่วยงาน	- พื้นที่จำหน่ายของสมาชิกตลาดเขียวมีมาตรฐานต่างกัน ซึ่งจะต้องทำมาตรฐานร่วมให้เหมือนกัน - ควรเกิดตลาดที่มากกว่าตลาดขายตรง โดยใช้ตลาดเขียวเป็นหน่วยกลาง - บทเรียนที่ผ่านมาจะเห็นว่า บางคนมีผลผลิตแต่ไม่มีออเดอร์ ส่วนบางคนมีออเดอร์ไม่มีผลผลิต ซึ่งสองกลุ่มนี้จะต้องมาเจอกัน - การสร้างตลาดไม่ควรเป็นแค่ตลาดอย่างเดียวแต่ควรมีการสร้างกระบวนการรับผิดชอบร่วมกันกับผู้ผลิตและผู้บริโภค - เราจะต้องสร้างกระบวนการเปลี่ยนวิธีคิดกับผู้ประกอบการด้วย

		- การทำงานควรมองถึงการสร้างคุณค่า ความหมาย ความเป็นธรรมของตลาด โดยมีกระบวนการสร้างคุณค่าร่วม
ทีมวิจัยตลาดเขียว	- ไม่มี	- ควรมีการสร้างBrand ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

4. โครงการแนวทางการพัฒนาตลาดระบบสมาชิกเพื่อกระจายผลผลิตอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพสู่ผู้บริโภคในเมืองขอนแก่น

4.1 วัตถุประสงค์

4.2 ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อเสนอแนะต่อปรับแก้ ข้อเสนอโครงการ	ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการดำเนินงาน โครงการ
ผศ.ดร.ชูพัชกร สุทธิสา	- วัตถุประสงค์ควรปรับดังนี้ 1.เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค 2.เพื่อศึกษาระบบการแชร์ความเสี่ยงผู้ผลิตและผู้บริโภค 3.เพื่อศึกษาระบบตลาดแบบ CSA ที่เหมาะสมกับขอนแก่น Model 4. เพื่อขับเคลื่อน Model ร่วมกับภาคีเครือข่ายในจังหวัดขอนแก่น	- ตลาดเขียวขอนแก่นควรเคลื่อนด้วย Dynamic ของสังคมที่มีคนใช้เทคโนโลยีใหม่สร้างไต่อเวอร์ชิตีโดยกลุ่มคนที่เป็นปัจเจกฉะนั้นความรู้ชุดตลาดจะเห็นหลายโมเดลในพื้นที่บริบทแบบนี้ ถ้าconcept เป็นแบบนี้แล้วเราจะShare Risk อย่างไรที่ไม่ใช่เพียงเปิดFacebook แล้วจบควรจะมีระบบที่ซับซ้อนกว่านี้ เช่น ควรจะมีการ Share Story - งานวิจัย CBR คืองานสร้างการเรียนรู้โดยไม่กำหนดขอบเขตการเรียนรู้ ซึ่งขอนแก่นจะต้องออกแบบดีไซด์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เช่น กระเช้าปีใหม่ อาหารสำเร็จรูป บรรจุภัณฑ์ไม่ใช้พลาสติก - เป้าหมายสูงสุดเน้นไปที่การขยายให้เห็นถึงการแชร์ความเสี่ยงด้วยความรู้สู่กระบวนการเรียนรู้ร่วม เช่น การบริโภคในสิ่งที่ต้องการ การบริโภคความรู้ ซึ่งจะต้องมีระบบติดตามข้อมูลผ่านกลไกกลาง โดยใช้ข้อมูล story, supply ซึ่งทีมจะต้องไปศึกษารวบรวมเพื่อแชร์ให้ผู้บริโภคเกิดความรู้อีกมีคุณค่าร่วมกับผู้ผลิต

		- ควรไปรื้อวีวเอกสารเพื่อค้นหาว่า CSA ในต่างประเทศมีที่ระดับเพื่อเป็นตัวในการเก็บข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต - ควรเขียนบทเรียนผู้ประกอบการและบริบทจังหวัดขอนแก่นสมัยใหม่เพื่อให้เห็นวิธีการตลาดแบบใหม่ในโลกสมัยใหม่
นายรุ่งวิจิต	-ไม่มี	- ไม่มี
นายสุเมธ ปานจำลอง	- ไม่มี	- ไม่มี

5. โครงการการจัดการตลาดข้าวอินทรีย์และอาหารสุขภาพเพื่อเพิ่มการเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพของประชาชน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

5.1 วัตถุประสงค์

5.2 ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อเสนอแนะต่อปรับแก้ ข้อเสนอโครงการ	ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการดำเนินงาน โครงการ
ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา		
ผศ.ดร.บัญชา แก้วส่อง		- ปัญหาสุขภาพคืออะไร ทำไมต้องเป็นอาหารสุขภาพแล้วอาหารสุขภาพของที่นี่เป็นยังไง อาหารสุขภาพในตลาดคืออะไร ประสพการณ์เดิมคืออะไร แล้วจะขายได้อย่างไร - ประสพการณ์หน่วยงานตลาด เช่น ทำตลาดกับโรงพยาบาลค่อนข้างยาก เพราะต้องการปริมาณที่สม่ำเสมอและเยอะ การทำความเข้าใจตลาดเป็นเรื่องสำคัญ - เป้าหมายอาหารสุขภาพเป็นเรื่องที่ดี ลองหาแหล่งที่จะขายเพื่อให้เกิดการขยายตัวมากขึ้น แล้วค่อยมาหาสินค้าใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

		- พูดถึงอาหารสุขภาพมันเป็นเรื่องยาก ถ้าระดับครัวเรือนเป็นไปได้ แต่ระดับโรงพยาบาลกลุ่มไหนพอจะมีโอกาสจะทำการตลาดยังไง - ตลาดนี้เป็นตลาดเฉพาะ กำลังมองหาตลาดคนที่สนใจตลาดสุขภาพมีอาหารอะไรบ้างจะไปจัดการ - ต้องเห็นระบบการจัดการเรื่องตลาด
นายรุ่งวิจิต	-ไม่มี	- ไม่มี
ดร.กฤษฎา บุญชัย		- กลุ่มชุมชนจิตนิยามเป็นใคร มาจากไหน ชีวิตเป็นยังไง รวมตัวกันยังไง ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนควรมากกว่านี้ - จะออกแบบการตลาดให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ และสินค้าของเราขายได้ดี หน้าตาจะเป็นอย่างไร แผนการตลาดของเราจะเป็นยังไง - ผู้คนและความต้องการเป็นยังไง เอาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ มาตั้งเป็นวัตถุประสงค์ - ตลาดต้องสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย และมีบริบทเฉพาะของงาน ปัญหาเป้าหมายคืออะไร - ปัญหาต่างๆ ควรจะถูกคัดออกมาให้เป็นรูปธรรม ไม่อยากให้เราเริ่มจากศูนย์ลองทบทวนงานที่เกี่ยวข้อง ความรู้ที่มีอยู่ทั้งในงานวิจัยและนอกงานวิจัย ทบทวนและประมวลให้ชัดเจน - แผนการตลาด ต้องพูดถึงหลายๆ องค์ประกอบ - ภาคิ กลไก กลุ่มที่จะเข้ามาจัดการตลาด

นายสุเมธ ปานจำลอง	- ไม่มี	- ต้องดูพัฒนาการกลุ่ม ถ้าทำเรื่องตลาดก็ต้องว่าด้วยเรื่องการตลาดให้ชัด ประเด็นอยู่ที่ว่า องค์กรประกอบว่าด้วยงานอาหารปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับงานนี้ที่เป็นปัจจัยเอื้อว่าโครงการนี้จะนำไปสู่ความสำเร็จยังไง - กลุ่มการผลิตที่มีอยู่แล้วจะนำไปสู่การทำการตลาดได้อย่างไร - ปัญหาของกลุ่มที่ชัดๆ คืออะไร - ตลาดสุขภาพในมิติของเราคืออะไรพิเศษอะไร - องค์กรประกอบของโครงการชุดย่อยต้องเข้ากรอบคิดของชุดใหญ่ อาจเป็นการตลาดรักสุขภาพ
สรุป	- หลักการและเหตุผล เพิ่มข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจิตนิยาม - เพิ่มพัฒนาการของกลุ่มองค์กรประกอบการเชื่อมโยงกับงานของกลุ่ม - ปรับวัตถุประสงค์ - วิเคราะห์ระบบตลาดที่จะเกิดขึ้น มีลักษณะแบบไหน อย่างไรบ้าง - ความแตกต่าง และความสำคัญของตลาดสุขภาพอยู่ตรงไหน - ปัญหาต่างๆ ควรจะถูกคัดออกมาให้เป็นรูปธรรม ไม่อยากให้เราเริ่มจากศูนย์ลองทบทวนงานที่เกี่ยวข้อง ความรู้ที่มีอยู่ทั้งในงานวิจัยและนอก	

	งานวิจัย ทบทวนและ ประมวลให้ชัดเจน - แผนการตลาด ต้องพูดถึง หลายๆ องค์ประกอบ - ภาคิ กลไก กลุ่มที่จะเข้า มาจัดการตลาด - กลุ่มเป้าหมายต้องระบุให้	
--	--	--

บทที่ 5 สรุปและเสนอแนะการทำวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทเรียนการทำงานทั้งจากงานพัฒนาและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นตลาดทางเลือก ทำให้เห็นประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องคือ

1. ประเด็นอาหารท้องถิ่นหมายถึง การผลิตและการบริโภคอาหารที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยเป็นกระบวนการผลิตที่ปลอดภัย เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตอาหารเป็นเกษตรกรรายย่อย และระบบการค้าโดยตรงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

2. ประเด็นตลาดทางเลือก หมายถึงรูปแบบและช่องทางการตลาดใหม่ที่ให้เกษตรกรและผู้บริโภค ร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นช่องทางในการสร้างเศรษฐกิจจากการทำเกษตรยั่งยืน ที่ตั้งอยู่บนฐานความมั่นคง อาหารของครอบครัวและชุมชน คือ ฐานการผลิตที่เน้นความปลอดภัยและหลากหลาย ไม่ทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคำนึงถึงฐานวัฒนธรรม และความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

3. ประเด็นตลาดเขียว เป็นตลาดที่เกษตรกรนำผลผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์มาจำหน่ายให้กับผู้บริโภคได้โดยตรง เป็นตลาดที่เน้นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างผู้ผลิต-ผู้บริโภค เน้นการที่ไม่ขนส่งไกลทำให้คุณภาพผลผลิตดีขึ้น ผู้บริโภคได้อาหารที่สด ช่วยลดพลังงานและมลพิษจากการขนส่ง ช่วยเพิ่มความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนท้องถิ่น ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน

4. ประเด็นตลาดค้าส่งตลาดขายส่งเฉพาะด้าน และตลาดส่งออก หมายถึงการขายส่งให้กับร้านอาหารหรือโรงครัวขององค์กร(เช่นโรงพยาบาล โรงเรียน) มีการสั่งซื้อล่วงหน้าในระยะเวลาที่ค่อนข้างนานกว่าตลาดประเภทอื่น ซึ่งทำให้ผู้ผลิตสามารถวางแผนการผลิตได้อย่างชัดเจน อีกทั้งการขายมีปริมาณมากและมีความต่อเนื่อง

5. ประเด็นตลาดขายตรงหรือการตลาดระบบสมาชิก หรือ Community Support Agriculture (CSA) คือ ระบบตลาดที่ ผู้บริโภคตกลงกับเกษตรกรผู้ผลิต ในการซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตได้ตามฤดูกาล โดยผู้บริโภคจะชำระเงินล่วงหน้าให้กับเกษตรกร หลังจากเก็บเกี่ยว ผลผลิตจะถูกจัดส่งไป ณ จุดกระจายย่อยตามที่ตกลง แล้วสมาชิกผู้บริโภคที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงจะเป็นผู้มารับผลผลิตด้วยตนเอง

จากประเด็นแนวคิดทั้ง 5 ประเด็น ได้นำไปสู่การวางขอบเขตการศึกษาคือ ในรอบพื้นที่ดำเนินการ ชุดโครงการวิจัยประเด็นตลาดทางเลือกฯ จะดำเนินการศึกษา ถอดบทเรียน ของกลุ่มเกษตรกรที่ทำเรื่องตลาดทางเลือกกับเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ในเขตภาคอีสานตอนกลาง ประกอบด้วย เครือข่ายตลาดเขียวขอนแก่น ตลาดเขียวมหาสารคาม ตลาดเขียวร้อยเอ็ด ตลาดเขียวกาฬสินธุ์ และ ตลาดเขียวยโสธร และระดับโครงการย่อย จะดำเนินการสนับสนุนชุมชน/กลุ่มเกษตรกรและเครือข่าย ในการพัฒนาและยกระดับ

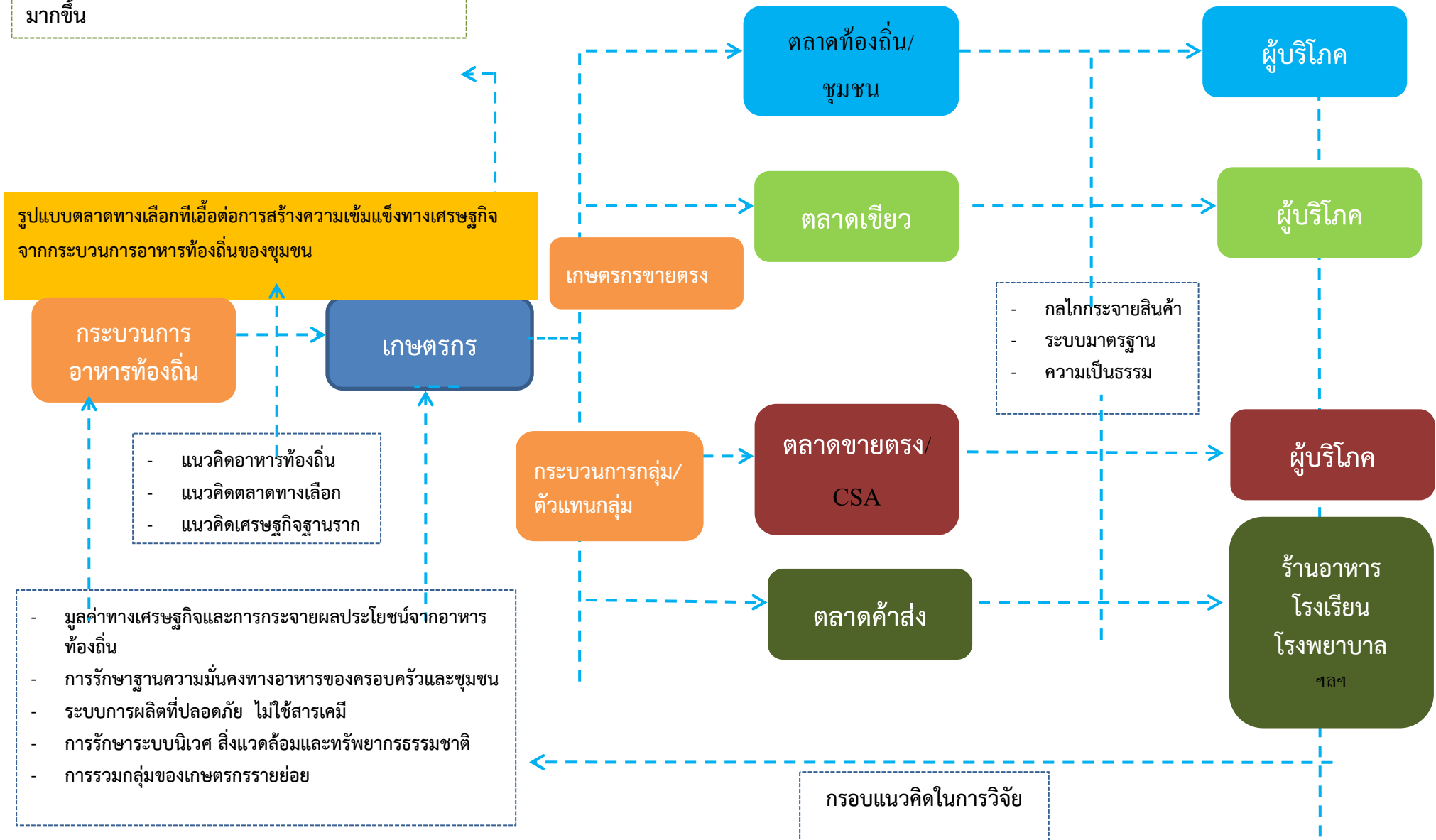
ตลาดทางเลือกรูปแบบเป็นตลาดค้าส่งและตลาดขายตรงเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่นของชุมชน จำนวน 4 โครงการ ในพื้นที่เป้าหมาย 5 จังหวัดได้แก่ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และยโสธร โดยเป็นพื้นที่โครงการระดับเครือข่าย 2 โครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการวิจัย การยกระดับตลาดนัดสีเขียวมหาสารคาม ไปสู่การเป็นพื้นที่กระจายอาหารปลอดภัยสู่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการในเมืองมหาสารคาม 2) โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาตลาดระบบสมาชิกเพื่อกระจายผลผลิตอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพสู่ผู้บริโภคในเมืองขอนแก่น และโครงการระดับชุมชน 2 โครงการ คือ 1) โครงการวิจัยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดพืชผักอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนกุ๊ดทิง-นายม ต.บ้านโนน อ.ข้าสูง จ.ขอนแก่น 2) โครงการวิจัยการจัดการตลาดอาหารเพื่อสุขภาพของชุมชนจิตตนิยาม อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัยประกอบด้วย 1. กลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายผู้ผลิตที่มีฐานการผลิตอาหารจากระบบการเกษตรยั่งยืน มีการผลิตที่หลากหลาย ปลอดภัย สอดคล้องกับนิเวศน์ และฐานอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ 2. กลุ่มเกษตรกรที่ทำเรื่องการตลาดจากผลผลิตอาหารท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับระบบการเกษตรที่ยั่งยืน ความมั่นคงทางอาหาร ในเขตอีสานตอนกลาง 5 จังหวัด 3. กลุ่มเกษตรกรเครือข่ายตลาดเขียวใน จ.ขอนแก่น จ.มหาสารคาม จ.ร้อยเอ็ด จ.ยโสธร โดยมีประเด็นศึกษา คือการยกระดับตลาดทางเลือกและตลาดเขียวไปสู่ตลาดรูปแบบค้าส่งและขายตรง เพื่อนำไปสู่การกระจายอาหารที่ปลอดภัยไปสู่ผู้บริโภคได้มากขึ้น และที่เอื้อต่อการสร้างเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่นของชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายตลาดทางเลือก/ตลาดเขียวในเขตอีสานกลางไปสู่ความเป็นองค์กรเพื่อการจัดการตลาดอาหารท้องถิ่น และเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการเชื่อมโยงผลผลิต สินค้าและการพัฒนามาตรฐาน ร่วมกัน โดยมี ผลผลิต เชิงการวิจัยคือ 1. เกิดโครงการวิจัยท้องถิ่นที่นำไปสู่การยกระดับตลาดทางเลือกไปสู่ระบบตลาดขายส่งและขายตรงเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่นของชุมชน จำนวน 4 โครงการ 2. ได้ข้อมูลการประเมินตัวเลขรายได้และการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่นในระบบตลาดเขียว ของชุมชน 3. ได้ข้อมูลบทบาทของตลาดทางเลือกรูปแบบต่างๆคือ ตลาดเขียว ตลาดค้าส่ง ตลาดขายตรง ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น และความมั่นคงทางอาหารของชุมชน 4. ได้บทเรียน และประสบการณ์การดำเนินงานตลาดทางเลือกของกลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายในการสร้างเศรษฐกิจจากกระบวนการอาหารท้องถิ่น 5. ได้ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน การสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายตลาดทางเขียวในเขตอีสานกลางไปสู่ความเป็นองค์กรเพื่อการจัดการตลาดอาหารท้องถิ่น และเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการเชื่อมโยงผลผลิต สินค้าและการพัฒนามาตรฐาน ร่วมกัน

ทั้งนี้นอกจากเป้าในเชิงวิจัย ยังมีเป้าหมายเชิงการพัฒนา คือ 1. เกิดกลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายในการยกระดับตลาดทางเลือกรูปแบบตลาดชุมชนและตลาดเขียวไปสู่ระบบตลาดค้าส่งและตลาดขายตรงเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่นของชุมชน 2. โครงการวิจัย ภายใต้ชุดโครงการวิจัย 4 โครงการทำให้เกิดแกนนำที่เป็นนักวิจัยชุมชนประเด็นตลาดทางเลือก อย่างน้อย 40 คน 3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือในนามเครือข่ายตลาดเขียวในเขตอีสานกลาง ในการเป็นองค์กรเพื่อการขับเคลื่อนการจัดการตลาดอาหารท้องถิ่น และ

ผลลัพธ์ที่ต้องการคือ 1.เกิดการพัฒนาระบบการวิจัยท้องถิ่นรูปแบบใหม่ๆ ที่พัฒนาไปตามประเด็นสถานการณ์ปัญหาของพื้นที่และการสร้างเครื่องมือและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับประเด็นใหม่ๆ 2. เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายตลาดทางเลือกในการสร้างเศรษฐกิจจากอาหารท้องถิ่น 3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือของตลาดเขียวในภาคอีสานกลาง ในการเชื่อมโยงผลผลิต สินค้าและการพัฒนามาตรฐาน ร่วมกัน ในเชิงผลกระทบคือ 1.เกิดการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก จากกระบวนการทำตลาดทางเลือกในรูปแบบตลาดค้าส่งและตลาดขายตรงของกลุ่มเกษตรกรและเครือข่าย 2. เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้ประกอบการ นักวิชาการในเรื่องการพัฒนาและยกระดับการทำการตลาด 3. ได้ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน การสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายตลาดเขียว ในเขตอีสานกลางในการเป็นองค์กรจัดการตลาดอาหารท้องถิ่น และเครือข่ายความร่วมมือในการเชื่อมโยงผลผลิต สินค้าและการพัฒนามาตรฐาน ร่วมกัน

ตลาดที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยมีรายได้จากการผลิตอาหารปลอดภัยได้อย่างมั่นคง เพียงพอต่อการดำรงชีพและผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กิงกร นรินทรกุล ณ อยุธยา และคณะ. (2560). สถานะและปัจจัยความสำเร็จของ ตลาดสีเขียว,ตลาดทางเลือก โครงการกินเปลี่ยนโลก, มูลนิธิชีววิถี.
- จันทร์ เขียวพันธุ์ และคณะ.(2557).รายงานวิจัย กระบวนการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านมอญสู่การเชื่อมโยงวัฒนธรรม ชุมชน องค์ความรู้ท้องถิ่นและความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนบ้านหนองคู-บ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน . สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.(สกว).
- ใจ จุมรี และคณะ (2555) รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดการตลาดนัดชุมชนเพื่อสุขภาวะของชุมชน กรณีศึกษา บ้านนาทราย ตำบลพะลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ชมชวน บุญระหงส์. (2543). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเรื่องระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้า เกษตรกรรมยั่งยืน .สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ณัด แสงทอง และคณะ. (2560). รายงานฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการวิจัย“ตลาดทางเลือกกับความมั่นคงอาหารของ ชุมชนปี 2558. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว).
- ทรงเดช ก้อนวิมลและคณะ (2555) รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษารูปแบบระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนพื้นที่ตำบลหนองตอกแป้น ตำบลหัววัว ตำบลยางตลาด และตำบลโคก สะอาด อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว).
- ธนภูมิ อติเวทินและคณะ. (2554). รายงานวิจัย แนวทางการพัฒนาตลาดนัดสีเขียวสำหรับคนในเมือง. คณะ สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล (2556) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “การจัดการการผลิตและการตลาดข้าวไร่อย่าง ยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน” สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว)
- นรินทร์ เนียมนุษ และคณะ. (2557). รายงานวิจัยห่วงโซ่อุปทานของสัตว์น้ำอ่าวบ้านดอน กรณีศึกษา ปูม้า ปูทะเล และปูแสม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- บัวขาว สีเฒ่า และคณะ(2559) รายงานฉบับสมบูรณ์ การพัฒนารูปแบบตลาดชุมชน เพื่อสร้างความ ปลอดภัยด้านการผลิต และการบริโภคอาหาร กรณีตำบลนาทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม สำน กงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)
- เบญจวรรณ นาราสัจจ์. (2550). ตลาดชุมชน..สู่เส้นทางการพึ่งตนเองของชุมชน. ขอนแก่น :สถาบันวิจัยและพัฒนา , มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มุสตี กันใจและคณะ (2555) รายงานวิจัย แนวทางการพัฒนาตลาดปลอดภัยเพื่อการพึ่งตนเองโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านนาบอน ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)
- มุสตี ตะนอย และคณะ (2559) รายงานฉบับสมบูรณ์ การสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรม

และตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะบ้านป่าแป๋ อ.แม่ สะ
เรียง จ.แม่ฮ่องสอน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

พรทิพย์ทิพย์พงษ์.(2560).การสร้างจุดขายและกลยุทธ์ทางการตลาดอาหารท้องถิ่นของจังหวัดสุราษฎร์ธานี.วารสาร
วิทยาการจัดการปีที่ 4 ฉบับที่ 1;129-156

พันศักดิ์ จิตสว่าง และคณะ (2554) การจัดการระบบการผลิตและตลาดทางเลือก ของเครือข่ายเกษตรทางเลือก
อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

ยุพา ยอดเมตตา และคณะ (2558) รายงานฉบับสมบูรณ์ ระยะที่ 1 การสร้างทางเลือกในการผลิตและตลาดพืช
อินทรีย์ที่หลากหลายเพื่อทดแทนการปลูกกะหล่ำปลีของเกษตรกรบ้านแม่ลิดป่าเหว ตำบลแม่เหาะ อำเภอ
แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

วรพิทย์มีมาก.(2553).ตลาดนัดสีเขียวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของประชาชนกรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์.วารสาร
เศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ 1 (2) สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มศว;101-114
วารุณี วารัญญานนท์. (2557). รายงานวิจัย การจัดการความรู้อาหารไทยท้องถิ่นบนเส้นทางการท่องเที่ยวภาคเหนือ
สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร . สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

วิฑูรย์ ปัญญากุลและเจษณี สุขจิรติกาล.(2546). การตลาดเกษตรอินทรีย์ . กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.

วินัย เมฆดำและคณะ. (2557). รายงานวิจัยต้นแบบการจัดการผลิตพืชผักปลอดภัยคุณภาพสูงเพื่อการส่งออก.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

ศจินทร์ ประชาสันต์และคณะ. (2555). ตลาดข้าวชาวนาเส้นทางสู่คุณภาพและความเป็นธรรม.มูลนิธิเกษตรกรรม
ยั่งยืน(ประเทศไทย).

ศรีธรณ์ โรจนสุพจน์ และคณะ (2560) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยใน
การสื่อสารเพื่อสร้างเสริมตลาดทางเลือกของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่” สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว)

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เอกสารวิชาการ ตลาดเกษตรกร ตลาดทางเลือกของ
เกษตรกรและผู้บริโภค

เสกสรร จันทร์ราช และคณะ (2560) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “ศึกษามิปัญญาอาหารพื้นบ้านและ
การพัฒนาตลาดทางเลือก ที่เหมาะกับชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น”
สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว)

แสวง รวยสูงเนิน (2548) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการเสวนาเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยเกษตรอินทรีย์ ภายใต้หัวข้อ
สถานภาพและประเด็นปัญหาในระบบการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย (สกว).

โสวัตรี ณ ถลางและคณะ (2554) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการ การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อการศึกษาตลาดชุมชนใน
ฐานะเครื่องมือทางสังคมและรูปแบบความร่วมมือของชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

อรรธรณ ศรีโสมพันธ์ (2557) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงสร้างการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิไทย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

อรอุมา รัตน์โชติ. (2542). กระบวนการและผลลัพธ์ของตลาดทางเลือก ศึกษาเฉพาะกรณีตลาดทางเลือกของกรีน
เนท. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรุณี เวียงแสงและคณะ. (2551). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสม
และเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืนเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.
ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว).

โอภามา จำแกะ. (2550). การจัดการตลาดทางเลือกเกษตรอินทรีย์: กรณีศึกษาสหกรณ์การเกษตรยั่งยืน แม่ทา
จำกัด ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เฮเลนา นอร์เบิร์ก-ฮอดจ์ และคณะ.(2545).เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น : ทางเลือกและทางรอดของเศรษฐกิจ สังคม
นิเวศ/ ไฟโรจน์ ภูมิประดิษฐ์แปล: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.

